

TRANSILVANIA.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 3 florini val. austr., pentru cei ce nu sunt membrii asociatiunei.
Pentru strainatate 9 franci (lei poi) cu porto postei.

Abonamentul se face numai pe câte 1 anu intregu.
Se abonédia la Comitétulu Asociatiunei in Sibiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: Despre unu memorialu din 1849 alu episcopului Andreiu Siagun'a (Urmare si fine.) — O excursiune prin istori'a pedagogiei la noi la Romani (Urmare si fine). — Fabric'a de chartie mechanica dela Zernesci (Urmare si fine din 19—20). — Literatur'a traditionala romanésca. — Procesu verbalu alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatu in siedinti'a dela 20 Noemvrie st. n. 1885.

Despre unu memorialu din 1849 alu episcopului Andreiu Siagun'a.

(Continuare si fine).

Credemi Mari'a Ta! cà credinciosu iti talmacescu rugarea preotimei mele, care in tóte dilele se róga càtra tatalu cerescu, cà se dea bunului nostru imperatu dile indelungate cu pace si cu indestulare, — càndu iti raportezu, cà alu unspredecilea césu este, cà preotimea mea sè se puie in dotati'a care meritéza, si clerului celui tineru si dascaliloru elementari sè se dea mijlócele de a se putea pregati potrivit chiemariloru sale viitóre.

Daca spre nenorocirea nóstra nu va intocmì stapanirea nóstra cele de lipsa si de putintia in tréb'a acést'a, atunci parochi'a eparchiei mele va deveni intr'o stare mai ticalósa decâtu cea de mai nainte, pentru-cà pana acum'a au avutu nesce scutintie mici din partea statului in privinti'a scutintiei darei capului si a greutatiloru publice, care acuma dupa orânduél'a cea nóua cu obstésca contributie si alte prestatii publice le perdura. Eu vedu dreptate in asiedierea acést'a a stapanirei nóstre, inse numai atunci, càndu s'ar pune preotimea mea in starea aceea, in care se afla si celalalte preotimi din tiéra, pentruca dreptatea distributivá aduce cu sine, cà daca preotimea mea va trebui a purtá greutatile acelea, care le pórtá si preotii din alte religii, se aiba si bunatatile acelea, care le au alti preoti. Prea mare deosebire afu eu intre prestarea greutatiloru preotimei de alte religii si intre aceea, care va prestá preotimea mea, pentruca aceea va prestá greutatile din mosiile preotiesci, ér' acésta din cele stramosiesci. Nimicu nu póte asia tare abate pe tinerii invetiati dela trépt'a preotimei, decâtu circumstanti'a acést'a, pentruca este un lucru prea greu a se cheltui si a invetiá fara nadejde, cà va putea vedea resplat'a chieltueleuru si a osteneleuru facute in scóle. Totu acést'a se intielega si pentru dascali, cantori si crásnicii bisericiloru din eparchi'a mea, carii fu-

sesera pana acum scutiti, ér' acum dupa rânduél'a cea nóua au perdutu scutinti'a cea mica, de care s'au bucuratu inainte de acésta.

Deci I. pentru cinstea si vadi'a bisericei mele afu de lipsa, cà pe temeiulu legiloru fundamentale din 4 Martie 1849 octroate, sè se puie unu articulu in statutele Ardelului, prin care nati'a romana si religi'a resariténa sè se dechiare de primite cu drepturi de o potriua eu celalalte natii si religii, si sè i se dea archiepiscopu dupa petitiunea nationale din 25 Februarie 1849 intemeiata pe dreptulu istoricu. Are mai departe lipsa de o catedrala, unde se fie si locasiurile dignitatiloru eparchiali, archiv'a si cancelari'a episcopésca. Are lipsa de unu institutu teologico-pedagogicu; ér' pentru inaintarea culturi nationale sè se infintiedie scoli elementare, gimnasiale, politehnice, filosofice si juridice.

II. Dotati'a clerului suntu silitu a o incepe dela episcopu si dupa institutele canonice ale bisericei resaritene, care pretutindenea se observéza si numai in eparchi'a acést'a s'au cassatu cu prilegiulu ridicateloru góne, suntu datoriu a propune, ca dignitarii cei trebuinciosi sè se restaure in eparchi'a mea, si adeca archimandriti, protosinceli, protodiaconi si duchovniculu. carii toti se siédia la episcopie. Deci pentru dotati'a episcopului propuiu o adaugere la léfa de 4000 fl., care au avutu pana acuma. Dignitarii eparchiali sè se asiedie:

I. doi archimandriti, dintre carii celu mai betranu si vicariu numinduse cu plata de 3000 fl. m. c., celalaltu cu 2500 fl.;

II. doi protosinceli, dintre carii unulu se aiba 2000 fl. m. c., ér' celalaltu 1800 fl. m. c.

Intre patru acesti dignitari s'aru putea impartí referadele in consistoriu, rectoratulu si vice rectoratulu seminariului. Mai mici dignitari:

I. Unu cuventatoriu (predicatoriu) cu léfa de 600 fl.

II. Doi protodiaconi, carii fiindu-cà aru fi totuodata si profesori in teologie, nu aru avea plata deosebita, ci aru fi cu léfa de profesori.

III. Unu protocolistu si unu archiviariu cu câte 500 fl.

IV. Doi cancelisti cu câte 300 fl.

Dotati'a protopopiloru se póte intocmì in urmatoriu chipu:

a) Se aiba totu insulu dintre protopopi parochi'a de 225 de familii, adeca se aiba cu jumetate de parochia preotiesca mai multu.

b) Sè se asignedie protopopului dupa 1½ parochi'a 1½ portie canonica.

c) Fiindu-cà datori sunt protopopii, cá se tie pe parochii districtuali in buna disciplina, se priveghiédie asupr'a implinirii deregatorii lor, se visitédie parochiile in districtele lor, si cu prilejulu acela intre altele se cerce si protocólele matriculare si ale circularorlu: deci pentru slujbele aceste se aiba protopopii dela fie-care parochu pe anu doi zloti argintu.

De vreme ce fie-care protopopu va fi in districtulu seu si directoru alu scóleloru triviali, precumu se va vedea mai josu, si va fi datoriu a priveghia asupr'a purtarei dascaliloru, a visitá scólele si a intreveni la esamene, deci cá resplatirea ostenelei protopopului in privinti'a acést'a se nu fie spre greutatea statului de o parte, ér' de alta parte se nu remaie neresplatitu, afiu cu cale cá dela totu dascalulu se aiba pe anu 1 fl. 30 cr. in argintu.

d) Pentru tiedulele cununatiloru se aiba dela totu mirele si mirés'a câte 20 cr. in argintu.

Pentru dotati'a preotimei parochiale parerea mea este:

1. Cá sè i se dea portie canonica dupa legea dietala art. 15, §. 14. 15. 1846—7.

2. In locurile fiscale se aiba preotii mei acelasi ecuivalentu de portie canonica, de care se bucura si alti preoti.

3. In pamèntulu regescu, care dupa vorb'a imperatésca, diversitatem jurium non patitur, unde in vreunu satu curatu romanescu se afla dupa absolutismulu vechiu portia canonica, cas'a sau mór'a vre-unui preotu evangelicu, acele sè se dea preotului meu localu, care are poporu in acela satu.

4. Totu in pamentulu regescu unde nu aru fi cu putintia, cá sè se dea portia canonica, acolo din lad'a alodiala satésca sè se platésca unu ecuivalentu de 400 fl. in argintu.

5. Sè se dea fiesce-caruia parochu câte 12, 10 si 8 stàngini de lemne si casa parochiala. Éra de s'ar' introduce din partea statului vre-o provisie nóua pentru preotime de obsce, la aceea intemplanie me rogu, cá si clerulu meu se fie socotitu de o potriva cu cele de alte religii. Afiu de neaparata lipsa a face aici pomenire si de veduvelu preotese si de copii preotiloru mei raposati. La tóte bransiele s'au veduitu de unu lucru dreptu si loialu, cá sè se faca provisii'a cea cuvenita pentru ve-

duvele si orfanii copii, deci nu voiu gresi, daca urmându pildei acesteia, propuiu pentru veduvelu preotiloru unu ajutoriu de 100 fl. m. c., éra pentru copii loru 100 fl. m. c. pàna la 24 de ani pentru copii barbatesci, si pentru fete pàna la timpulu maritarei lor.

Aici trebuie se insemnezu bagarea de sama in privinti'a obiectiunei, care s'aru putea face la privilegiulu acela, cându se va assigna portie canonica preotimei mele, pentruca lesne s'aru putea dice, cà portiile canonice sè se hotarasca dupa numerulu bisericiloru parochiale, ér nu dupa numerulu parochiloru activi, cari se afla astadi, de vreme ce o bisericu numai unu parochu póte se aiba, si daca parochulu nu e in stare a ingrigi singuru de parochie, se'si céra unu capelanu sau doi. Astfelu de obiectiune s'aru putea vedea cuiva drépta la antaia privire, inse cându se prejudeca aceea cu seriositate, numai de càtu se arata si slabulu ei fundamentu. Eu sunt de parerea aceea, cà socotél'a acést'a, dupa care s'aru mesurá numerulu parochiloru dupa numerulu bisericiloru parochiale este gresita, pentruca preotii nu se asiédia numai pentru bisericu si pentru poporu, nici sevàrsiescu preotii functiile sale numai intre zidurile bisericiloru, ci partea cea mai mare le slugescu intre poporu in biseric'a cea vie. Stàndu acést'a, negresitu trebuie se stea si aceea, cà numerulu preotiloru trebuie se fie amesuratu numerulu poporului, prin urmare esenti'a lucrului nu o constituie numirea preotimei, ci numerulu ei, care se corespundia lipseloru poporului. Susu pomenit'a obiectiune nu póte se stea nici la aceea intemplanie, cându s'aru luá din punctulu acela alu vederei, cà de ce parochulu nu aru putea avea unu, séu si mai multi capelani? Nu sta, dicu, pentru aceea, càci toti preotii cei ce se deprindu cu ingrigirea parochieniloru, sunt intre sine asemenea si in privinti'a gradului preotiescu, si in privinti'a lipseloru, si asia dupa obiectiunea pomenita numai starea celoru ce se numescu parochi aru fi buna, ér' starea celoru ce s'aru numi capelani ar fi ticalósa, séu cu alte cuvinte, numai càtiva preoti aru fi bine inzestrati si aru trai cu indestulare, ér partea cea mai mare, fiiindu-ca bisericu parochiale puçine suntu si poporu e multu, aru rentanea totu in starea cea vechia si trista, apoi fiindu-ca numerulu parochiloru aru fi insemnatu mai micu, decâtu cela alu capelaniloru, si puçini fiindu parochii, puçini aru si muri dintre ei, si multi fiindu capelanii, multi aru si muri dintre ei, prin urmare puçini capelani s'aru putea face parochi, care jertfa numai pentru aceea aru fi siliti se o aduca, cá parochii se traiésca bine. Patrunsu fiindu eu cá unu slujitoriu teoreticu si practiculu alu altariului lui Ddiu de adeverulu acesta, afirmezu cà lucrulu acesta pre multi harnici barbati i-ar abate dela preotie.

Susu pomenit'a obiectiune nu póte se subsiste nici din pricin'a canonica, pentruca apostolulu dice càtra Tit. capu 1, stich 5: se asieza preotii precumu elu 'iau poruncitu. Eu suntu patrunsu asisderea si de parerea aceea, cà totu insulu dintre episcopi se indatoréza dreptulu acesta alu seu de a asiedia preoti, de unu lucru

consciinciosu, alu privi asia, càtu dupa cuvintele lui Pavelu càtra Tim. 1, capu 5 stich. 18: „toti cei ce tînu bine deregatori'a, cu indoita cinste sè se cinstésca, mai alesu cei ce ostanescu in cuventu si in invetiatura“, precumu si toti slugitorii altariului dela altariu se traiesca, si fiindu acestia frati dupa dachu si darulu care li s'au datu prin punerea mîniloru archieresci, trebue se le faca asemenea parte dela altariu, pentrucà dice apostolulu càtra Timoteiu 2 cap. 2. st. 6: „fie-carui plugariu care se ostanesce, se cade àntai din ròda se mănance, asia este si cu preotii eparchiali, cà totu insulu, care se ostanesce, antai din ròda se mănance“, prin urmare nu din a dáu'a ròda, adeca din bunavoirea unui preotu se mănance celalaltu, ci totu preotulu nemijlocitu se traiesca dela altariu, càci dice scriptur'a Moise capu 24. st. 5. Luc'a capu 10 st. 7: „boului ce treiera, se nu'i legi gur'a si vrednicu e lucratoriulu de plat'a sa“. Deci eu privindu preotimea mea ca frati si impreuna slujitorii mei in vîea Domnului, poftescu cà starea loru se fie de o potrivă între ei toti. Dreptu aceea eu nu asiu cunósce datorinti'a mea, nu asiu pretiul invetiaturile apostolesci date càtra Titu si càtra Timoteiu, nici asiu cunósce pusestiunea si lips'a preotimei mele, asiu vatama praxulu comunu alu biserecei resaritene, si inca pòte fi, ca asiu pecatù si in contra ecuitatii, càndu asiu propune, cà numerulu parochiloru sè se hotarasca dupa numerulu bisericelor. De parèrea acèsta nu potu fi nici din pricin'a activitatiei, care o pretindu eu dela preotimea mea, pentrucu precum starea cea stralucita, in care aru fi parochii, aru putea aduce pe acestia intru o lenevire, care e radacin'a multoru pecate, asia tocma starea cea lipsita a capelaniloru aru putea produce in ei o recèla in deregatorie, prin care totu poporulu s'aru pagubi si numai parochulu nu! Dara si din privinti'a armoniei, care e asia de lipsa in fie-care societate, remàiu statornicu pre lãnga parerea mea. Armoni'a acèst'a au deschilinitu pe preotimea eparchiei mele inca din vechime, si inca si astadi stapànescè între ei fratietate, a carei radacina au fostu si este circumstanti'a aceea, ca preotii au fostu si suntu asemenea inzestrati si asemenea ingreuiati. Datoriu suntu dara pentru sustinerea armoniei între preotii mei a me ingrigi, si a pazì cà nimica sè nu se intemple între ei, ce iar' vatamá pe ei si ce aru produce vre-o patima in cineva dintre ei, prin care armoni'a cea multu dorita s'aru putea stinge, pentru care dice proroculu: éta ce e bunu sau ce e frumosu, fãra numai a locu fratiloru impreuna, cà acolo au poruncitu domnulu bunavoirea si vièti'a pãna in vécu. Psalm 132, st. 1. 3.

Inca este o imprejurare in privinti'a imbunatatirei sortii preotimei mele, in care eu bucuros me invoiescu, si acèst'a este, cà numerulu preotimei potrivitulu celui alu poporulu sè se hotarésca, si numerulu ei celu de prisosu sè se reduca. Dupa sistem'a ce domnia pãna acuma, s'au cerutu, cà la o suta de familii se fie unu parochu. Eu sciindu feluritele datorintie ale unui preotu in bisericu si in poporu, care la alte religii si popóra nu suntu, aflu de lipsa, in timpulu presentu mai cu sama

din privintia, cà se inlesnescu inaltei nòstre stapàniri punerea in lucrare a obiectului acestuia, cà pre viitoriu parochii in privinti'a starei loru se fie impartiti in trei categorii, care categorii se hotarésca numerulu sufletelor poporeniloru, si asia ar veni in categori'a intai'a parochii cu parochi'a de 800 de suflete; in a dáu'a cei cu 600, si in a trei'a cei cu 400 de suflete. In orasielè unde ar fi sufletele preste 3,200 sè se asièze numerulu parochiloru dupa circumstantiile locale. Lips'a de a asiezã preotu in satele cele mai mici s'au vediutu si la alte religii, precum acèsta dovedescu prea multe pilde. Me simtu indatoratu a aratã si indemnulu celu principalu, pentru care am propusu susu pomenit'a catatime a sufletelor si nu mai multe pentru unu parochu. Indemnulu acèst'a l'amu luatulu dela rãnduie'l'a bisericii si dela functiile preotiesci, precumu si dela evlaviósele obiceiuri ale poporulu, pentrucu precumu biseric'a mea cere dela preotu unele slugiri obstesci, asia cere si poporulu dela preotulu seu unele slugiri singuratice prin casele sale, care alta bisericu si altu poporu de alta lege nu le intrebuintièdia. Spre pilda, este lucru prea cunoscutu, cà slugirile bisericesci cele ordinare suntu in religii'a mea mai multe si mai lungi, de càtu la alte religii, éra despre cele extraordinare, precumu suntu cele de patru posturi in anu, alta preotime nici are inchipuire, si asia cu aceste multe si lungi slugiri bisericesci fiindu preotulu ocupatu, lesne s'aru potea nasce vre-o scadere sufletésca in poporu, unde numerulu poporulu mare fiindu, unu preotu numai s'ar asedia. Intre evlaviósele obiceiuri ale poporulu se numera:

- a) Sfintirea apei in casele tuturor parochieniloru la prazniculu aratari Domnului nostru Iisusu Christosu.
- b) Rugaciune dupa norocós'a nascere a muierii.
- c) Sfintirea apei in cas'a de unde s'au ingropatu mortulu.
- d) Rugaciune la bolnavi.
- e) Slugirea tainei s. maslu la cei de mórte bolnavi.
- f) Ispovedanie si cuminecatur'a celoru de mórte bolnavi s. a.

Tóte acestea le amu atinsu aici, cà se lamuredu idea aceea, cà numerulu preotimei in eparchii'a mea trebue sè se hotarésca dupa numerulu poporulu si dupa lipsele lui, si cà dotati'a clerului meu, pe care o speredu dela inalt'a stapànire, numai in chipulu susu pomenitu pòte se fie spre indestularea preotimei mele si spre mângaierea poporulu. Tóte acestea mi-amu tînutu de strinsa datorintia ale insirá aici, avèndu de scopu, cà se facu prin ele unu servitiu credinciosu inaltei nòstre stapàniri, care parintesce este ingrigita pentru viitorulu unei preotimi, care merita mil'a inaltu aceeaasi. Pòte fi cà Mari'a Ta vei fi vrutu, cà se'ti insemnezu aici numerulu parochiloru, care pe temeulu proiectatei prin mine modalitati are se urmedie. In privinti'a acèst'a lesne imi este a respunde Mariei Tale, cà unui barbatu intieptu, care nu numai ai teori'a ci si practica in sfer'a administratiunei publice. Mi se pare cà punctulu de capatenie in trèb'a dotatiei preotiesci este a enuntia

principiulu, dupa care sè se formédie stati'a unui parochu. Eu amu propusu principiulu acest'a; daca inalt'a nòstra stapànire se va milostivi a'lu aprobá, atunci punerea in lucrare a principiului acestuia va avea de factoru numerulu celu doritu alu parochiloru. Si fiindu-ca suntu mai departe si de aceea convingere, cà elaborarea numerului parochiloru celoru ce esista acum'a si celoru ce se voru hotari, precumu si acelor'a, carii acum trebue sè se formédie, mi-aru fi rapitu multa vreme de o parte, éra de alta parte ostenél'a acést'a nu aru fi folositu nimicu obiectului cestionatu, — amu aflatu cu cale a nu mai prelungi vorb'a in tréb'a acésta, càci e destulu desbatuta, — lamurita.

Precumu este dreptu, cà sòrtea preotiloru sè se sistemisédie, asia tocm'a este dreptu, cà si sòrtea dascaliloru sè se hotarasca potrivit chiemarii loru. Prea bine scii Mari'a Ta, cà dascalii scóleloru elementare se indatorédia a pregati pre tinerii sei invetiacei spre viitorimea loru cea norocósa, tocm'a cu atàta stradanie si lupta, precumu se ostenesce plugariulu a aduce gràu curatu in jitnitia, ei suntu datori a intemeia in inimile fragede ale copiiloru religiositatea si moralitatea, si mintea loru a o face primitóre de cultura, prin care apoi se facu medulare folositóre societatii cetatiene. Este prea cunoscutu, ce harnicii se ceru dela unu dascalu, cà se corespundia chiemarii sale. Eu marturisescu, cà dascalii elementari din dieces'a mea nu avea alta stiintia, de càtu sciea cetirea, scrierea si cev'a din aritmetica. Eu nu sunt de vina, cà nu au fostu mai procopsiti, ci de vina e constituti'a cea veche a Ardélului, care despoiase poporul romanu de totu dreptulu, care se cuvine unui cetatianu credinciosu imperatului, patriei si intregéi societati cetatiene. Deci cà sè se póta ajunge folosulu celu obstescu alu chiemarei dascaliloru elementari, este de neaparata lipsa cà se capete crescerea cea cuvenita, despre care mai josu voiu dice parerea mea. Pentru dotati'a loru multe deslusiri s'au datu gubernului celui de mai nainte dela predecesorii mei, multe cuventari si propusetiuni se facura si la adunarile tierei si la comisiunile regnicolare, pàna in sfàrsitu la anulu 1846/7 prin 15 art. dietalu §. 14, 15 s'au hotaritu, inse nici pàna astadi nu s'au pusu in lucrare, cà dascalii de legea mea se capete càte o jumetate de sessie canonica. Tragu nadejde, cà noi romanii carii eramu pe nedreptu sclavii constitutiunei vechi, rescumperàndune acuma cu sàngele nostru de sub acestu iloialu tractamentu, si facèndune fii ai Austriei prin cuventulu celu evangelicu din 4 Martie 1849 alu prea milostivului nostru monarchu Franciscu Iosifu, curendu vomu iscusì parintésc'a ordinatiune a inaltei nòstre stapàniri constitutionale.

II. Pentru institutul clericalu si pedagogicu cu durere sunt silitu a marturisi, cà in privinti'a obiectului acestuia momentosu d'abia s'au facutu pàna acum unu ce mai multu decâtu nimicu, pricinele pentru ce asia puçinu s'au facutu, se vedu din premise. Si fiindu-cà propunerea mea nu e, cà se scriu eremiada, pentru aceea trecu la obiectulu meu si dicu, cà eparchi'a mea are lipsa de unu institutu teologico-pedagogicu. Si de

vreme ce institutul acesta, precumu arata insasi numirea lui, va se fie o scóla, unde se voru pregati tinerii pentru trépt'a preotiei, si pentru deregatori'a dascaliei, afiu de lipsa a provocá aicea atentiunea Mariei Tale la dóue lucruri si adeca la chieltuelile, care suntu de trebuintia pentru ridicarea, inzestrarea si sustinerea acestui institutu, si la numerulu eleviloru, carii se voru cresce in acela.

Lips'a infintiarei a unui astfeliu de institutu in eparchi'a mea, este unu ce afara de tóta indoial'a. Eparchi'a mea cu tóte mijlócele sale, care le-am atinsu mai susu nu va fi dóra nici càndu in stare a realisa lucrulu acest'a; din care pricina suntu silitu a recurge la mil'a inaltei nòstre stapàniri.

Pentru lamurirea chieltueleuru afiu cu cale a insemna, cà in eparchi'a mea trebuesce de astadata, si adeca:

1. Pentru zidirea si inzestrarea unei biserici catedrale	400,000 fl.
2. Pentru zidirea si inzestrarea residentiei episcopesci	200,000 „
3. Pentru zidirea si inzestrarea institutului pedagogico-teologicu	300,000 „
4. Pentru zidirea si inzestrarea casei correctorie	20,000 „
5. Pentru ridicarea zidurilor acestor'a are lipsa de loculu celu голу in Sibiiu numitu Zuldusiu.	

in suma: 920,000 fl.

Pentru lefele personalului institutului, adeca a unui directoru, a unui vice-directoru, a unui senioru profesor, a patru profesori, pentru sustentati'a eleviloru si pentru lefele slugitoriloru are lipsa in anulu I:

Pentru internisti . Pentru esternisti.

1. Pentru directorulu institutului	3000 fl.	3000 fl.
2. Pentru 2 prof. à 1000 fl.	2000 „	2000 „
3. Pentru 25 elevi à 150 fl.	3750 „	à 100 fl. 2500 „
4. Pentru slugitori	500 fl.	500 fl.
	<u>Suma 9250 fl.</u>	<u>7500 fl.</u>

in anulu alu II.

1. Pentru directoru . . .	3000 fl.	3000 fl.
2. Pentru 4 profesori . . .	4000 „	4000 „
3. Pentru 50 elevi à 150 fl.	7500 „	à 100 fl. 5000 „
4. Pentru slugitori 600 fl.	600 „	
	<u>Suma 15,100 fl.</u>	<u>12000 fl.</u>

in anulu alu III.

1. Pentru directoru . . .	3000 fl.	3000 fl.
2. Pentru 4 profesori . . .	4000 „	4000 „
3. Pentru unu sen. prof.	1500 „	1500 „
4. Pentru 75 elevi à 150 fl.	11250 „	à 100 fl. 7500 „
5. Pentru slugitori	700 fl.	
	<u>Suma 20450 fl.</u>	<u>16000 fl.</u>

Pentru internisti . . . Pentru esternisti.
in anulu alu IV.

1. Pentru directoru . . .	3000 fl.	3000 fl.
2. Pentru 1 vice-rectoru, care aru fi si profesoru	2000 „	2000 „
3. Pentru 1 senioru prof.	1500 „	1500 „
4. Pentru 4 profesori . . .	4000 „	4000 „
5. Pentru 100 elevi à 150 fl.	15000 „	à 100 fl. 10000 „
6. Pentru slugitori . . .	800 fl.	
	<hr/>	
Suma	26300 fl.	17500 fl.

Si fiindu-cà personalulu institutului aru fi compusu din barbati harnici, bine meritati, cari ar inainta si in dignitati bisericesci, despre care am pomenitu mai susu, deci acestia aru constitua impreuna si sfatulu episcopescu, precumu aduce cu sine rândulu celu bunu alu unei episcopii organizate.

Parerea mea in privinti'a modului, dupa care inalt'a noastră stapanire ar putea a ne da ajutoriulu seu, se concentrédia in a ne resolvì loculu celu golu la Sibiiu, asia numitu „Zuldusiu“, si pentru totudeauna a'lu scuti de dare, apoi pe 50 de ani a ne da 100,000 fl. bani buni, cu 5 la suta interesulu anualu dela 2 milióne, cu care ajutoriu eparchi'a nu numai se zidésca biserica catedrala, residentia episcopésca si institutulu teologico-pedagogicu, ci si se le inzestrédie cu cele de lipsa si se faca cu banii cei ce voru prisosi prin curgerea aniloru, unu capitalu, cu care apoi incetându adjutulu imperatiei dupa 50 de ani, se fia in stare insasi eparchi'a a se provedea in privinti'a tuturor cheltueleuru sale.

Eu aici nu fara destula pricina amu impreunatu institutulu clericalu cu celu pedagogicu. Un'a pricina este, cá se nu pricinuescu stapanirei cheltueli indoite, alt'a éra, cá dascali procopsiti se capatamu pentru scólele elementare, pentrucà parerea mea este, cá totu clericulu se invetie in cursulu teologicu si sciintiele pedagogice si inainte de sfintirea sa se fie datoriu cativ'a ani dupa starile imprejuru a fi dascalu, apoi meritându-se se inainteze in trépt'a preotiei. Cu modulu acest'a se voru putea câstiga in câtiva ani si preoti si dascali calificati cu una si aceeasi cheltuéla. Propunerea mea mi se vede si din punctulu acela alu vederei a fi folositóre, pentrucà dupa chipulu acesta se voru putea capata dascali mai harnici, decâtu la intemplanrea aceea, cându dascalii nu aru avea nici unu câmpu pentru inaintarea lorù, pentru cá atunci tinerii cei mai harnici s'ar da pe trépt'a preotiei, si numai cei neharnici si alti feciori de mesteri, carii suntu in indoiala despre traiulu vietiei lorù, ar veni la cursulu pedagogicu; cu astfelu de dascali puçinu s'ar folosi stapanirea, ér cultulu si crescerea copiiloru nu s'aru inainta. Impreunarea instituteloru acestora de lipsa este si pentru aceea, cá sè se observe armonia crescerei cei prin preoti si dascali, si pentru sustinerea bunei intielegeri intre preoti si dascali, si acést'a siguru atunci se va ajunge, cându preotii

si dascalii de o potrive sunt crescuti si cu invetiaturi sanetóse sunt adaptati.

Pentru priveghierea scóleloru normale suntu de parerea acésta, cá protopopii districtuali sè se insarcinedie cu inspecti'a si directi'a scóleloru acestor'a pre langa respłata mai susu pomenita si directorii se atârne de episcopulu si consistoriulu, ér statulu potrivitu §-fului 4. din legile fundamentale 1849 se aiba cea mai inalta priveghiere asupr'a crescerei si invetiaturei. Pana acum au fostu rânduitu numai unu directoru alu scóleloru in tóta Transilvania cu o plata anuala din fundulu sidocialu de 400 fl. argintu si cu 80 fl. pentru indemnificarea cheltueleuru in visitatie. Unica circumstantia acésta, cá pentru intrég'a tiara numai unu directoru au fostu asiediatu, dovedesce din destulu trebuinti'a reformei lucrului acestuia potrivitu scopului seu inaltu. Sciindu eu, încàtu are incredere inalt'a noastră stapanire in preoti de alta religie in privinti'a crescerei tinerimei, cutezu a asterne rugarea mea càtra inaltu aceeasi, cá se binevoiasca a estinde parintesc'a sa incredere si asupr'a preotimei mele mai inalte, care inca si astadi nepatata sta inaintea inaltei noastre stapaniri cu credinti'a sa. Cutezu mai departe a incredintia pe Mari'a Ta, cá la intimpinarea aceea, daca te vei milostivi a inainta propunerea mea inaltei stapaniri, vei produce in ecemplarnicii mei protopopi unu zelu, cu care lucrându ei neostenitu pe câmpulu culturei si alu crescerei, voru imbratiosia cu indoite puteri interesulu celu sfântu alu prea bunului monarhu, pentru inaltu care si pana acuma au fostu invapaiati cu credintia neclatita, si asia voru arata dovedi in fapte, cá au fostu vrednici de astufeliu de incredere din partea inaltei stapaniri.

Ce se atinge de numerulu clericiloru, afu de lipsa, cá numerulu lorù se corespundia proportiei numerului intregi preotimei parochiale. Eparchi'a mea are astadi preste 900 de parochi; deci luându se mortalitatea preotiloru, potrivitu opiniei comune a doftoriloru, trei la suta, urméza cá eu am lipsa in totu anulu de 27 fetie pregatite spre trépt'a preotiei, si fiindu-cà pe vremea ocãrmuirei mele s'au redusu câteva parochii de o parte, éra de alta parte cu prilegiulu dotatiei cei multu dorite se va inimcior'a numerulu preotimei, asia potu propune numerulu clericiloru pe unu anu de 25, si fiindu cá cursulu clericalu s'ar introduce pe patru ani, urmédia cá amu lipsa de 100 clerici in toti patru ani, prin urmare eparchi'a mea are lipsa de unu institutu, care se cuprindia tinerii acestia, si pe toti carii suntu trebuinciosi in astfelu de institutu, adeca: unu directoru, vice-directoru, unu senioru profesoru, si 4 profesori si personalulu slugitoriloru.

La punctulu III.

La punctulu acest'a me provoci Mari'a Ta, cá se'ti dau parerea mea despre posetiunea care va trebui a o luá stapanirea in privinti'a ingrigirei si a controliei preste fundatiile si fundurile pana acum statatóre, inse neajungatóre, si in privinti'a administratiei ajutoreloru acelora, care le va plati din mijlócele sale?

Intrebarea acést'a a Mariei Tale, imi da mie o nadejde, cà inalt'a nóstra stapànire va se ajute pe sarac'a mea eparchie, ér Mari'a Ta cá unu imputernicitu alu inaltiatului nostru imperatu, ai de gându a imbratiosia si a inainta obiectulu acesta. Prin facut'a intrebare m'ai indatoratu prea multu Mari'a Ta, càci mi-ai datu privilegiu a descoperi cugetulu meu in privinti'a legiloru octroate despre biserici. Prea bine scii Mari'a Ta, legile acelea si cà si preste eparchi'a mea se estindu acelea, este fara nici o indoiala. Deci un'a pentru sfintieni'a legiloru prin prea milostivulu nostru imperatu octroate, alt'a éra din evlavia, care amu càtrà legile acelea, la deslegarea susu pomenitei intrebari me restringu la §. 2 alu drepturilor fundamentale politice garantate sub 4 Martie 1849, prin care se asiédia, cà fiesce-care biserica si societate religionara prin lege recunoscuta, orânduiesce si administréda de sine lucrurile sale, remane in folosulu si in stapànirea instituteloru, fundatiiloru si a funduriloru hotarite pentru scopurile sale de cultu, de invetiatura si de milostenia; — si precumu fundatiile atinse eparchiale, asia si aceea, ce se va îndurá inalt'a stapànire a resolvì eparchiei mele, sè se supue legiloru celoru de obsce ale statului. Si fiind cà punctulu acesta sta in legatura strinsa cu punctulu I. din elaboratulu acesta, pentru aceea, sinodulu eparchialu va hotari celalalte in obiectulu acest'a.

La punctulu alu IV.

Aici binevoiesci Mari'a Ta a me provocá, cà se reformezu institutul clericalu alu diecesei mele dupa form'a altoru asemenea institute.

Imi lingusiescu, cà judecându Mari'a Ta dupa cele aici prin mine cu dreptate aduse, si dupa cele ce ai iscusitu in Ardélu, cu dovedit'ati intielepciune vei aflá neputinti'a aceea, care me impedece pe mine a intocmi institutul eparchiei mele in tóte dupa chipulu altoru bine regulate si inzestrate institute. Cându asi putea infintiá provocati'a Mariei Tale cu mijlócele, care imi stau spre dispusetiune, aru trebui se am putere fermecatóre, si se biruescu rindulu firei. Éra ca cele putincióse le amu pusu in lucrare, Te potu incredintia pe Mari'a Ta cu aceea, cà primindu eu ocàrmuirea diecesei acesteia in lun'a lui Septembrie 1846 si cercetându scól'a clericala, si invingèndu-me, cà intrins'a se predau dupa ordinatiunea fostului gubernu, mai multu invetiaturi elementare, decâtu teologice, si cà dela anulu 1815 pàna la anulu 1846 nici o mutare trebuintei treptei preotiesci corespundietóre nu s'au facutu, pentrucà afara de teologi'a dogmatica si morala nimicu mai multu pentru pregatirea la trépt'a preotiei elevii nu invetiá, — nu amu pregetatu cu eliminarea studiiloru elementare din scól'a clericala, si cu introducerea invetiaturiloru intru adeveru trebuincióse pentru preoti, adeca a gramaticei romane, a metodului, a teologiei pastorale si a exegesei, hotarindu totu odata, cà cursulu de 6 luni sè se ridice si cursulu de unu anu sè se introduca, ér in anulu acest'a, pre lãnga acumu pomenitele studii am introdusu pedagogi'a si istori'a bisericeasca, si cursulu studiiloru l'am hotaritu pe doif ani. Deci binevoiesce Mari'a Ta a te

incredintia, cà cele putincióse le amu facutu pentru crescerea cea cuvenita a tinerului meu cleru dupa datorintia, prin urmare imputaciunea, care dusmanulu ar putea se scótia spre rusinarea mea din provocati'a Mariei Tale mie facuta, nu póte se aiba locu.

La punctulu alu V.

In privinti'a intrebarei Mariei Tale despre aceea mie facuta, cà ar fi dóra bine, cà mai multi clerici sè se triméta la Vien'a sau la Cernauti pàna la ridicarea seminariului diecesanu de aici? respundu cu urmatórele: Din punctulu alu 4-lea se vede, cà grigescu eu pentru crescerea clerului meu tineru, încátu imi ingaduescu impregiurarile. In de obsce eu voiu, cà pe clericii mei se'i am inaintea mea, cà se cunosc nu numai harnici'atoru, ci inca si aplecarea loru. Eu nu asiu fi vrednicu de deregatori'a mea, cându crescerea clerului tineru o asiu neglege, sãu lucrulu acesta sfântu l'asiu lasa pe altii. Amu inse de gându, cà dintre clericii mei, carii sub cursulu institutului meu in invetiaturi si in morala se voru deschilini, se trimitu la Cernauti, despre care amu si avutu intielegere cu domnulu episcopu de acolo. Si de vreme ce nu voru trece multi ani, si eparchi'a mea va avea unu bunu institutu teologico-pedagogicu: asia dara puçine intemplari voru putea fi, care se me silésca pre mine, cà se trimitu clericii mei afara de diecesa in institute clericale spre crescere.

Aceste sunt, care amu tinutu de lipsa, a ti-le impartasi Mariei Tale in urm'a multu pretiuitei scrisori. Cu cea mai mare incredere càtrà Mari'a Ta le amu scrisu eu acelea, rugàndute pentru cea mai grabnica infintiare si implinirea acelora se binevoiesci a o inainta la inaltulu nostru ministeriu, si a da prileju inaltu aceluiasi, cà credinti'a mea neclatita, a eparchialnicului meu cleru si poporu, care totdeun'a si anumitu in decurgerea acum de curèndu devinsei rebelii asia stralucitu au adeveritu, din partea sa se o resplatésca dupa merite, si se rânduiésca cà fundatiile nóstre spre temeiu lu citatelor legi si canóne, se le capatamu indaraptu, càci si asia s'au aflatu de lipsa a se face in tiéra multe schimbari cu finanti'a de o parte, éra de alta parte starea debitoriloru in anii acesti'a doi de pre urma multu s'au schimbatu; deci eparchi'a mea are trebuintia a càuta, cà banii ei sè nu se pèrdia*).

O excursiune prin istori'a pedagogiei la noi — la Romani.

(Disertatiune cetita la adunarea generala a Asociatiunii Transilvane pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu tinuta in Gherla in 29 si 30 Augustu 1885 de V. G. Borgovan).

(Continuare si fine).

Periodulu alu II. dela 1800.

Miscarea literara pedagogica pomenita precumu si alte scrieri nenumerate si mai alesu istorice si limbistice

*) In copi'a dupa care se publicase mai întâiu actulu acestá, la inchierea lui lipsesce dat'a. Red.

de pe la capetulu vécului trecutu suscitara dorulu si reaprinsera in Romanii de prin tóte partile schintei'a iubirei de limba, de scóla si cultura nationala. Iniciativ'a se facu acuma din clasiculu Blaju, „de unde — precum dice unu distinsu pedagogu de ai nostri de preste muntii, se produse schintei'a electrica, care avea se strapunga muntii si se reaprinda foculu patriotismului si alu romanismului atátu dincóce, câtu si dincolo de muntii“. — In Ungari'a subintielegendu aci si Ardélulu, starea culturala a Romaniloru mergea mereu inaintè, de sí incetu, dar cu pasi siguri — pe calea dejá croita.

Scolile Blajului, ale Naseudului si cele de pe marginile sudice ale Ardélului deja esistente, stirnira si produsera la Romani unu curentu favorabilu scólei si instructiunei. Asia se infintiará (intre anii 1824 1825) in cele 44 comune apartinátoare de regimentulu alu II-lea de granitie totu atátea scoli nationali, satesci, in care se invetiá numai romanesc. Asemene aflamu cá in Brasiovu, Romanii despartindu-se de greco-bulgari, isi fundara in a. 1835 „scól'a capelei romane din cetate“, si cei din suburbiulu Schiei — la iniciativ'a si staruinti'a mai alesu a domnului protopopu de atunci Ioanu Popasu — isi strafomara scóluti'a deja esistenta intr'unu felu de scóla superióra cu 4 clase, in care se pregatiau tinerii mai alesu pentru statulu preotiescu si celu invetiatorescu. Mai târdioru se impreunara ambe scolile acestea in „Institutulu centralu gr. or. de astadi“.

In partile banatiene si unghurene inca inceputa a se radica la inceputulu secului acestuia scoli romanesci prin comunele mai mari sub inspectiunea unor inspectori districtuali denumiti de guvernulu si pentru formarea invetiatoriloru trebuinciosi. Imperatul Francisu I. la svatulu unui romanu fruntasu — Nestoru Ioanovicu — carele locuia in Vien'a, radica in a. 1812 preparandi'a romana in Aradulu vechiu, unde se denumira de primii profesori patru dintre cei mai invetiati barbati ai acelei epoce, anume: Ioanu Mihuti, Demetriu Cichindelu, Dr. Iosifu Iorgovicu si Const. Loga Diaconovich; ear dela a. 1821 in locul decedatului Iorgovicu — Alesandru Gavr'a. Din acestu institutu unicu mai inaltu pentru Romanii unghureni — pana la radicarea gimnasului din — Beiusu esira cá dintr'o alésa pepinerie primii invetiatori romani satesci bine pregatiti, cari toti au pusu fundamentulu solidu pe care se cladi si se mai cladesce si astadi edificiulu culturei romanesci din acele parti. — In partile Bihariei sau ale Crisiuriloru nemoritorulu eppiscopulu Oradii mare Samuilu Vulcanu (1807—1839), la a carei curte alergau literatii romani cá la cea a unui adeveratu Mecenat — infintia gimnasiulu romanu din Beiusu, facendu totuodata acolo fundatiune de pane pentru studenti miseri si o dotatiune cá fondu vecinicu alu gimnasiulu in suma de 75000 fl. Ceva mai tardiu se infintia si radica sub eppulu Vasiliu Erdelyi (1840—1862) in Oradea mare seminariulu sau convictulu celu frumosu pentru studenti romani. Din institututele acestea culturali se respandi invetiatur'a si cultur'a poporulu romanu in partile acestea pana la sca-

parea Romaniloru gr. or. de sub ierarchi'a serbeasca si activarea celoru trei episcopii, dóue greco catolice in Gherl'a si Lugosiu, una greco resaritena in Caransebesiu.

In véculu acesta se refuira Romanii ardeleni cu cei din Munteni'a si Moldov'a pe terenulu culturalu asia, ca ce le detera acestia in véculu trecutu, acum'a aceia li reintórsera cu dobènda. Cine n'a auditu de George Lazaru, acestu apostolu alu scólei romane, carele adapatu cu sciintiele academice prin Cluju si Vien'a trecu muntii (in a. 1816) „cu cartea — cá óre cându Radu Negru cu spada in màna, cá se spuna Romaniloru de sub Fanarioti, cá ei erau Romani“. Amu aratatu mai susu, in ce stare umilita ajunsera scólele sub urgisit'a domnire a Fanariitoru, cumu adeca cele mai multe apusera, ear in care remasera se invetiá numai grecesce si acést'a numai fu de boeri, pre cându poporulu jacea in cea mai grósa ignorantia. Numai cu multa greutate putu Lazaru — mai alesu la staruinti'a banului Const. Balacianu se capete facultatea de a deschide o scóla romanésca in cladirile dela S. Sava in Bucuresci. In cincini ani de dile sciù Lazaru se invinga tóte prejudetiele boeriloru greci si se redestepte intrènsii rivn'a si iubirea scólei romane. Scól'a dela S. Sav'a a fostu pentru Munteni'a, ce a fostu Blajulu pentru Ardélulu. La staruinti'a lui Lazaru se trimisera prin efori'a scóleloru Eufrosinu Potec'a, Const. Moroiu, Simeonu Marcovicu si Pandeli la Pis'a in Itali'a pentru de a se pregati de profesori pentru scólele nationale. Vasiu obosi prea multu, Prea on. Domni, déca asi urmari din pasiu in pasiu miscarea febrila in directiune nationala produsa prin marele dascalu Lazaru. Deci voiu aminti numai, ca densulu affa demni colaboratori chiaru in discipulii sei, dintre cari cei mai distinsi fura fara indoeala: Ioanu Eliade Radulescu, carele dupa plecarea lui Lazaru la locul nascerei sale (1822) lu inlocu continuandu si intemeindu principiile scólei romane ale cordialului seu amicu si invetiatoriu, „dându cá unu altu Socrate discipuliloru sei lectiuni gratuite in localurile cele mai miserabile“ (precumu scrie „Liberalulu“ din Iasi intr'unu numeru mai recentu) si publicandu o multime de opere didactice, literarie si sociale. Teodoru Paladi introduse elu mai intai in scólele romanesci metodu lancasterianu sau mutualu, publicandu in a. 1826 Abedarulu, Silabismulu, Lectur'a, Aritmetica, Gramatica, Geografi'a si Istori'a, imprimate tóte pe tabele de parete. Mai alesu dupa revolutiunea din 1821 incepura a se infintia scóle nationale; asia: in 1823 in Bucuresci, in 1824 in Slatina, in 1826 in Craiov'a si apoi in urn'a prescrieriloru Regulamentulu organicu in a. 1832 scóle primare micste aprópe in tóte capitalele districtelor. In acestu timpu se distinge mai alesu Petru Poenariu barbatulu, carele dupa ce se pregati pe la universitatile de prin Austri'a, Franci'a si Angli'a — sub domni'a lui Alesandru Ghic'a — a lucratu cu trupu cu sufletu la oper'a cea mare a infintiarei scóleloru satesci (a. 1838), la care au trebuitu se se aplice de invetiatori dintra inceputu unii paraclisieri pregatiti anume pentru acésta

profesiune prin profesorii scóloru domnesci din capitalele districtelor; iar pentru cladirea localurilor de lipsa staruí mai multu Eliade, in calitate de „inspectoru generalu alu scóloru“. Totu in timpul acest'a (intre anii 1836—1838) cade si infiintierea seminariilor din Curtea de Argesiu, Rímniculu Vâlcei si Buzeu. Cátu si cumu inaintase scól'a nationala in Munteni'a pâna la 1848 (cându i se intrerupse pentru câtva timp mer-sulu celui regulatu), se póte vedea din imprejurarea, ca guvernulu de teróre, ce urmase dupa revolutiunea din 1848 a persecutatu si datu sub judecata pe Poenariu acúsându de revolutionariu, pentruca invetiatorii dela 4783 de scoli satesci luasera parte la miscarea nationala.¹⁾ Frumosu testimoniu pentru activitatea pedagogica a lui Petru Poenaru!!

Mai in acelasi timp in care aparú George Lazaru in Bucuresci, si cându se deschise preparandi'a romana in Aradu, se ivesce si in Moldov'a unu lucéferu nu mai pucinu luminariu. Este George Asachi, carele nascutu totu in Moldov'a la Hertí'a in 1788, in etate de 17 ani obtínú la universitatea din Liov'a diploma de doctoru in filosofie si dupa aceste luandu cursuri de diverse sciintie prin Vien'a (1805—1809) si Rom'a (1809—1812) in 1813 se reintórse in patria, unde proiectá si reusi a se infiintia (1814) prim'a scóla de inginerie in Iasi, unde si fu denumitu de profesoru si ca atare prelucrâ elu întâiasidata in limb'a romana unu cursu completu de matematica. In anulu 1820 voindu mitropolitulu Veniamin a reorganisé seminariulu dela Socola, trimite pe G. Asachi in Transilvani'a, de unde duce 4 dintre Romanii cei mai invetiati de profesori, anume pe Dr. Vasilie Popu, Ioanu Costea, Ioanu Manfi si Vasilie Fabianu séu Bobu, si cari isi incepu cursulu loru in tómn'a aceluasi anu. Dar revolutiunea din anulu urmatoriu si puse capetu acestei salutare organisari.²⁾

Dupa revolutiunea din 1821 putrecèndu Asachi a dóu'a óra 5 ani in Vien'a si intorsu din nou acasa staruí impreuna cu vredniculu mitropolitulu Veniamin a se deschide scóla primara numita („scól'a Vasiliana“) in manastirea dela Trei Ierarchi (1828): mai tardioru si Colegiulu. Intru aceea punènduse in pracsá Regulamentulu organicu si aci cá si in Munteni'a, in 1832 se straformâ scól'a dela Trei Ierarchi in scóla normala (predarandiala) numita „Vasilie Lupulu“ si se infiintia totodata inca siese scóle primare in principalele orasie ale tieréi; ear in 1834 se deschide totu in Iasi o scóla publica centrala pentru cresterea feteloru si in anulu urmatoriu (1835) academi'a mihailéna séu liceulu de astádi³⁾, care se întregí mereu si se sporí cu

atedre pentru tóte sciintiele, pâna in anulu 1846, cându din anumite impregiurari se desfiintâ cursulu superioru alu invetiamentulu nationalu, ce fusese intemeiatu cu 12 ani mai nainte — fiindu limb'a romana inlocuita cu cea francesa la propunere. Starea instructiunei aci in Moldov'a in a. 1840 este urmatórea: I. scoli incepetóre in capitala si la tînuturi. II. Colegiu in Iasi; III. Academi'a cu 3 facultati: filosofie, legi si teologie (care se invetiâ in seminariulu Veniaminu). Apoi pentru cunoscintiele speciale: 1. Scólele ingineriei civile (alipita de academie); 2. scól'a de zugravitura; 3. scól'a de fete; 4. institutul de arte si meserii⁴⁾.

Dupa pacificarea tieréi sub domni'a lui Grigorie Ghic'a 'si reincepura scólele functiunea si anume mai întâiu Academi'a, pentru care Asachi duce de aci dela noi profesori pe A. Treb. Laurianu, ér' acesta succesive pe S. Barnutiú, Stefanu Miclea, Ioan Popu si Stefanu Emilianu. Totu atunci se reorganiséza si scolile primarie de prin orasie, si apoi mai târdiu si pe incetu si cele satesci mai alesu dela anulu 1859 încóce. In anulu 1860 se organiséza universitatea din Iasi. Intru aceea unificându-se administratiunea ambeloru tieri pe la anulu 1861 se unifica si organisatiunea scóloru. Meritul celu mai insemnatu pentru promovarea invetiamentulu ruralu din timpul acesta compete fára indoeala lui Ioanu Maiorescu, distinsului si invetiatululu directoru alu eforiei scóloru, carele inca in anulu precedentu proieptâ pentru pregatirea invetiatorilor rurali patru scóle normale in Munteni'a. Maiorescu staruí a se radicâ onorarulu invetiatorilor dela 300 la 600 lei anualu, a se numí inspectoru pentru fie-care judetiu si câte unu subinspectoru pentru fie-care plasa, spre a supravighia pe invetiatori a-si implini cu sântienie si scrupulositate datoriiile loru. Si mai tare se consolidâ edificiuulu invetiamentulu prin legea cea nóua organica a instructiunei promulgata la anulu 1865, carea e si astadi in vigóre si prin carea s'a pusu bas'a organisatiunei presente asia, încátu astadi mai in fiecare comuna rurala este scóla primara rurala, in fiecare comuna urbana câte mai multe scoli primare urbane: in orasiele mai mári gimnasii si licee; apoi scoli normali superióre si inferióre, si pre lângá fiecare metropolie câte unu seminaru, precumu si mai multe scoli speciale — precumu voiu aratá mai josu. În Dobrogí'a — inca inainte de a se incorpora Romaniei, incepura a se infiintia scoli prin locurile cele mai insemnate mai alesu la staruinti'a profesorulu Nicolae Balasiescu, care luase sarcin'a pe la anulu 1870 a instituí gratuitu, numai cá se atraga pe parintiá romani la scól'a romanésca: ér' astadi guvernulu romanu 'si da tóta silinti'a a radicâ scoli si acolo pe totu loculu. In Macedoni'a incepú propagand'a scólei romane cu multu zelú, abnegatiune si suferinti'a prédemnu de lauda Apostolulu Margaritu.

Si acum'a dupa ce amu urmaritu desvoltarea cestiunei ce ne preocupa, la fratii nostrii de dincolo de munti

¹⁾ G. Sionu in „Scól'a romana“ si George Lazaru pag. 53. — ²⁾ „Memoriu“ de Xenopolu pag. 27—28. — ³⁾ Chiaru in a. c. implininduse 50 de ani dela intemeierea invetiamentulu superioru in Moldov'a, s'a serbatu intr'unu modu deosebitu aniversarea acésta a 50-lea, cu care ocaziune d. A. D. Xenopolu, a scrisu „Memoriulu“ desu citatu si aci. Acestu memoriu ilu recomându tuturor cari vreau se cunósca deamertuntulu desvoltarea invetiamentulu in Moldov'a.

⁴⁾ „Memoriu“ pag. 68, 79.

pâna în dilele noastre, se ne întorcem, Ve rogu, pentru de a face o ochire scurta preste desfasurarea invetiamentului la noi acasa în timpul mai nou. Indata dupa pacificarea terei sub guvernul lui Wohlgemuth (1849, 1850) se deschide în Nasaudu si Orlatu câte unu cursu pedagogicu romanu de câte 6 luni menite pentru de-a pregati invetiatorii satesci pentru întregu Ardélulu. În ambe locurile participara preste 200 de însi. Dintre candidatii dela Naseudu se trimetu la mijlocirea cavalerului de Heufler consiliariu din ministeriulu de culte din Vien'a (carele visità Naseudulu) siese tineri romani pe spelele statului la cursulu pedagogicu superioru în Vien'a (dintre cari astadi numai trei mai profesèza: Vasile Dumbrava în Gherl'a, Ioanu Busiti'a în Sátoralya-Ujhely si Demetriu Cioflecu în Brasiovu, ér între anii 1853—1859 mergu alti 6 tineri — totu granitieri si totu pe spelele statului la cursulu pedagogicu din Prag'a. Acesti tineri reintorcèndu-se în patria si aplicànduse prin scolile mai alesu granitieresci si erariale, introdusera si la noi principiile pedagogice moderne de prin scolile germane. Apoi si instituttele culturale atàtu cele mai mari càtu si scolile primarie urbane si rurale se inmultira într'unu numeru considerabilu. Anume: Gimnasiulu superioru dela Brasiovu, carele se deschise în tòmna anului 1850—51 si se întregi dupa devingerea mai multoru greutati abia dupa 14 ani (în 1865—66). Totu acolo se infintia la a. 1869 si o scòla reala. — Preparandiile romane din Naseudu si Sigetulu Marmatiei dintre anii 1859—1868, si mai cu sama cea dela Naseudu (sub conducerea zelosului profesoru d. Vasile Petri) ne detèra unu contingentu însemnatu de invetiatori pâna la infintiarea preparandiiloru pre lângà scaunele metropolitane si episcopesci dela Blaju, Sibiiu, Aradu, Gherl'a, Oradea si Caransebes. — Gimnasiulu superioru dela Sucev'a (1860), scòla normala si cea reala dela Cernauti (1860—62), gimnasiulu superioru dela Naseudu (radicatu în 1863) si celu inferioru dela Bradu incepura si continuara cu bunu succesu oper'a binefacatòre a culturii poporului romanu. Mai pe urma legea de instructiune din a. 1868 regulandu în modu însemnatu invetiamentulu întregu în Ungari'a si în anulu urmatoriu (1869) în Austri'a, se radicara scolile romane atàtu la noi în Ungari'a càtu si în Bucovin'a, unde se redesteptà printre romani simtiulu iubirii limbei si culturii nationali, (Arone Pumnulu) prin tôte comunele, în cele mai mari de câte 3—6 clase provèdiènduse cu invetiatori calificati în intiesulu legiloru esistente. Asemene se infintiara si unele scolile mai însemnate pentru crescerea fetitiiloru, precumu la Sibiiu, Brasiovu, Cernautiu, Naseudu si Blaju; ear adi mane vomu fi norociti si cu o scòla superiòra de fetitie prin scump'a nòstra Asociatiune.

Vrèndu a pune înaintea D-vòstre, prea on. Domni, unu resumatu generale alu deosebiteloru scòle romanesci din dilele noastre, vomu avè numerii urmatori:

1. În Ungari'a — dupa statistic'a dlui ministru de culte si instructiune din anulu 1883 din 17,040 scolile au fostu scolile romane 17%, adeca cam 2,727.

2. În Romani'a dupa statistic'a dlui ministru de culte din același anu scol. (1883) 3054¹⁾.

3. În Bucovin'a în același anu s'au propusu în limb'a romana preste totu în 103²⁾.

Acuma dându la olalta scolile din aceste trei tieri locuite de Romani, avemu 5884 de scolile. Invetiatorii acestoru scolile se pregatescu la deosebite instituttele dupa categori'a scoliloru la care'su aplicati, precumu, profesorii de universitate, cei dela seminariile clericale si pedagogice, cei dela licee, gimnasii, scolile reale si normale, pre la universitatile straine (cei din Romani'a si Bucovin'a si la universitatile din Bucuresci, Iasi si Cernauti); ear' pentru invetiatorii dela scolile primarie urbane si satesci avemu instituttele pedagogice (normale) la noi 7 si în Romani'a 8.

Nu potu a încheia, Domniloru, acèsta excursiune, de si amu adusu firulu ei pâna în dilele noastre, fàra de nu a amentì si alti factori ai culturii noastre nationali, carea este rezultatòrea educatiunii si a instructiunii, va se dica a pedagogiei la ori-care poporu. Acesti factori suntu, Domnii mei, deosebitele reuniuni sau asociatiuni de cultura. Atari asociatiuni avemu:

1. Academi'a romana pentru cultur'a limbii si studiulu istoriei nationale.

2. Societatea pentru invetiatur'a poporului romanu infintiata (în Bucuresci în 1866) pentru de a propaga pe o scara mai intinsa invetiatur'a poporului romanu.

3. Ateneulu romanu, carele prin discursurile si lectiunile sale publice contribue multu la latirea culturii romanesci.

4. Societatea macedo-romana pentru instituirea de scolile romane la fratii nostrii din Macedoni'a.

5. Asociatiunile pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu din Banatu, Bucovina, precumu si acèsta a nòstra, care lucra cu atàta zelu la ajungerea maretiului scopu acumu de 25 de ani.

6. Totu acestu scopu ilu urmarescu si diversele reuniuni invetiatoresci în tôte coltiurile patriei. Ba pâna si nobilile noastre mame, surori si fiice — înca n'au remasu în dreptulu nostru, ci si dènselu mai alesu în timpul mai nou s'au însoçitu în reuniuni pentru cultur'a limbii si moravuriloru strabune asia, încàtu „dupa multe siovairi si unu cursu prapastiosu cultur'a romana isì croise si apucà pe

¹⁾ Aceste 3054 scolile se repartiescu în modulu urmatoriu:

1. Scolile primarie rurale de ambele secse 2470;
2. scolile primarie urbane de baieti 148; — de fete: 125;
3. Liceu 7;
4. gimnasii 18;
5. seminarie 9;
6. scolile normale primare 8;
7. scolile comerciale 5;
8. scolile secundare si profesionale de fete 15;
9. diferite scolile speciale 31;
10. diferite scolile private 216;
11. universitati 2. — ²⁾ În Bucovin'a a fostu în anulu 1883 numerulu scoliloru 211. Din acestea au fostu 1. cu limb'a de propunere curatu romana 53; 2. cu limb'a romana si germàna 14; 3. cu limb'a romana si rutèna 12; 4. cu limb'a rutèna si romana 2; 5. cu limb'a romana, rutèna si germàna 7; 6. cu limb'a romana, rutèna, polòna si germàna 15.

o alvia statornica in pamèntulu stramosiescu“. Eata Domniloru o schitia de si debilu marcata a culturai nòstre, „care e puterea cea mai tare pre pamèntu si fòrterétia nòua a unitatii nòstre nationale“, carea daca micu cu mare — ne vomu nisui — între marginile legiloru patriei a o întregi amesuratatu fortieloru puse de Dumnedieu in sinulu poporului romanu, dupa esemplulu compatriotiloru nostri, putemu fi incredintiati, că — dupa cumu dice celebrulu Leibnitz — vomu reformá némulu nostru! — Fie! Fie!

Gherla, 26 Iuliu 1885.

V. G. Borgovanu,
prof. preparandialu.

Fabric'a de chartie mechanica dela Zernesci.

(Istoriculu ei)

(Urmare si fine din 19—20)

Prevederile principelui gubernatoru Carolu Schwarzenberg exprimate de càtra dènsulu in padurile Zernesciloru, precumu se aratase mai insusu, s'au implinitu multu mai curèndu decâtu ar fi crediutu ori-care dintre noi, cari nu eramu adapati in secretele celoru mari ai pamèntului. Imperatul Nicolae trimisese inca din érna pe principele Mencicoff la Constantinopole, cá se-si bata jocu de Pòrt'a otomana cu pretensiuni din cele mai arogante. Dupa conferentie si traganari diplomatice, buna-óra cá cele de acum, lumea éta cá fu surprinsa cu invasiunea trupeloru muscalesci in Moldov'a si de acolo mai inlaintu in Munteni'a. Puçinu dupa aceea turcii incepura a'si concentrá puterile la Dunare, in Dobrogea, la Silistri'a, la Rusciucu, Nicopole si Vidinu. Cei doi domni ai principatelor romanesci fusera siliti a parasí tronulu si patri'a loru. In Octobre alu aceluiasi anu 1853 se si audira cele de antai tunuri la Isaccea si Macinu in Dobrogea, la Galati si Brail'a in Romani'a; éra de aci inainte resboiulu incinsu continuà tóta érn'a si in anulu 1854 pana in Augustu, când teatrulu de sànge se stramutà in Crime'a, unde a duratu pana târdiu in Septembrie 1855.

Dara ce au a face tóte acelea evenimente europene si asiatiche cu o întreprindere cum era cea dela Zernesci? Ele au avutu a face totulu si au fostu in partea cea mai mare decisive pentru viitoriulu fabricei dela Zernesci. Contractulu inchieiatu cu I. I. Gilain in Belgiu pentru liferare de machine in pretiu de 131.734 franci 60 centesime in moneta sunatóre, coprindea conditiunea limpede, cá transportulu loru sè se faca pe mare dela Antverpi'a via Gibraltar la Constantinopole si de acolo pe marea négra in Dunare pana la Galati. Acea conditiune era intemeiata pe impregiurarea, cá inainte de acésta cu 32 de ani transportulu pe mare din Angli'a, Belgiu ori Franci'a era se coste pana la Galati abia a patr'a parte din càtu avea se plátésca pe uscatu in curmedisiulu Germaniei si alu Austriei. Dara pana se apuce, a se in-

carca machinele la Antverpi'a pe corabie, flotele Angliei si a le Franciei plecasera càtra Constantinopole; dupa câteva luni strimtorile Dardanelorlu si Bosforulu se inchisera si totodata fu opritu ori-ce comerciulu si transporturi de ferarii, machine, salitru, munitiuni s. a. sub pedépsa de confiscarea si perderea averei.

Chiaru in acea epoca ajunsese la Constantinopole si corabi'a pe care era incarcata machinari'a destinata pentru fabric'a dela Zernesci. „Nici-o urma mai departe!“ suná porunc'a comandeloru supreme. Asia machinari'a fu descarcata cu mari spese intr'unu magazinulu platitu fòrte scumpu, dupa-ce chiria si asecuranti'a fu platita pana la Constantinopole cu mai bine de 20 mii franci (opt mii florini mon. conv. in aur). Preste unu anu de dile stetera machinele in magazinulu de pre tiermii Bosforului; dara in érn'a anului 1855 pre cându resboiulu curgea mai cu turbare la Sevastopole, francesii avèndu mare trebuintia de magazine, deschidu cu forti'a si pe celu plinu cu machinari'a fabricei dela Zernesci, arunca preste ele sute de saci cu farina, éra mai târdiu intendantiiloru facu apelu la dreptulu sabiei, provóca pe proprietiariulu caseloru cá se le dea tóte magazinele numai loru, se scótia machinele de acolo, càci de nu, ei le voru aruncá pe tóte in mare. Comissionariulu, in grija caruia erau date machinele pana la incarcarea loru pentru Galati, abatù acelu pericolu prin multe rugaciuni, alergaturi si dare de bani. Dupa acea crisa inse consortiulu intielese neaparat'a trebuintia de a trimite pe unu omu alu seu din Brasiovy in adinsu la Constantinopole, cu scopu de a cauta tóte mijlócele si calile spre a reincarca machinele. In acelu timpu o calatorie in Orientu fiindu impreunata cu multe si mari pericole, dintre mai multi altii, abia s'a induplecatu repausatulu comerciantu Ursu Ghila pentru simbria de una mie fl. mon. conv. cá se mérga la Constantinopole.

Intre acestea dupa caderea Sevastopolei se inchieie unu armistitiu, de care folosindu-se agentulu alergà pe la ambasade si mijloci din mare gratia, cá o corabia neutrale, anume holanda se póta transporta machinele la Galati pentru unu nãulu de 1400 (una mie patru sute de galbini) cu asecuranti'a cu totu. Dara pre cându a sositu corabi'a la Galati, a inceputu se inghietie si Dunarea si aprópe se dispara si drumurile Moldovei pana la passulu Oituzu, care numai cu numele erau drumuri. Asia machinele au trebuitu se mai stea si la Galati; deci din 22/10 Iuniu 1853 in care di s'a pusu fundamentulu la edificiuulu fabricei, pana la descarcarea toturorlu machineloru in Zernesci cu alte spese de transportu si de vãmii apasatórie, adeca pana in Iuliu 1856 s'au implinitu trei ani de dile!

Intr'aceea din computulu presentatu consortiului de càtra contabilitate in 7/19 Februaru alu aceluiasi anu 1856 se vediù, cá pana in aceea di s'au cheltuitu cu totulu 115.384 fl. 18 cr. mon. conv., prin urmare s'a trecut bine preste sut'a de mii prevediuta in contractulu consortiului. Dara realisarea definitiva mai era inca departe. Montarea (asiediarea) machineloru prin mecanici

roniti inadinsu din Belgia, prepararea de fundamente pentru machinele cele mai grele totu din petrii cioplite, multe mai mari decât usile, transporturi neincetate de materiale crude si preste opt sute stânjini de lemne, mai cereau timpu de mai multe luni si spese considerabili.

Vediundu-se in cei trei ani trecuti, că consortiulu nu e in stare de a infintia fabric'a numai cu capitalulu deșiptu in contractu, dupa câteva siedintie obositorie majoritatea membriloru s'a invoitu că se indoiésca acelu capitalu, precumu au si facutu mai multi; altii inse s'au retrasu cu totul din societate, si érași altii au recursu la imprumuturi. Intre acestea impregiurari, in siedintiele din 20 si 23 Dec. 1856 la care au participatu câte 14 membrii, s'a decisu dupa desbateri de câte 3—4 óre, ca insusi consortiulu in corpore se'si deschida unu creditu de 40 mii florini la o banca mare din Vien'a, ceea ce s'a si întemplat pe lângă cautiune tripla, garantarea personala a mai multoru membrii si totuodata substratu cum se dice, de cambii pe câte trei luni. Din acea suma s'au ridicatu deocamdata numai 20 mii. Acei bani costau pe anu cu provisiuni cu totu 10%, erau prin urmare fórte scumpi atunci, cându de ex. fabricele austriace si boheme ii aveau numai cu 6%, éra altele din tierile apusene numai cu 4 si celu multu cu 5%. Dara comerciantiloru brasioveni si ardeleniloru preste totu banii imprumutati cu 10% nici decum nu li se parea prea scumpi in a ceea timpuri, cându capitalistii erau dedati a eloca banii loru cu 12%, éra asia numitii schimbatori sau zarafi ii dedeau cu 15% si 18%, căci de alta parte si negutiatorii au fostu dedati mai alesu in anii de antéi dupa revolutiune si sub durat'a resboiului orientale se căstige dela marfile loru câte 25—30 până la 50%, prin urmare se realisedie dupa capitaluri mici venituri in proportiune fórte mari asia, că s'au vediutu destule firme cu capitaluri fórte mici de 5 multu 10 mii fl. realisându venituri curate de câte 2—3 mii fl. pe anu, éra casele cu capitaluri mari ajunsera ca se arunce numai in spesele curente anuali ale familiei dela câte 5 pana la 10 mii fl. m. conv. Pre cându sasii de o parte, éra romanii de alta parte s'au apucatu se deschida fabrice, uitându că acuma nu mai exista monopolu in sfer'a industriei mari, au speratu asemenea căstiguri de celu puçinu 20% pe anu dupa capitalulu loru; romanii inse simtindu că prin instinctu, că prospectulu acela dispare, au bagatu din averile loru celu multu câte 10—15% in intreprinderi industriali, partea cea mai mare o au imbracatu, cum se dice in limba comerciala, in marfi, din care se credea că folosulu este multu mai mare, apoi fabric'a o infintiara mai departe numai cu sume imprumutate până la 60,000 fl. m. conv.

Evenimentele ulterióre politice si nationali au incurcatu tóte calcularile omenesci, au trasu cruce preste ele, au resturnatu multime de case mari comerciali si fabrice mai in tóte tierile si piatiile. Despre o parte, indata dupa inchieierea de armistitiu in Orientu, s'au sistatu mai multe ramuri de comerciú că si cum aru fi amortitu; pretiurile din cum se urcasera nebune-

sce, au scádiutu infricosiatu, corabii si magazine au re-masu indopate cu marfi, care acuma nu mai trebuea la nimeni; dara platile trebuea sè se faca la di, éra daca nu se facea, falimentele urmau neincetatu. In acelasi timp u crisa comerciala ne mai pomenita până atunci se escà si in Americ'a septentrionala, de unde in câteva luni trecu in Europ'a si rupse case comerciali din cele mai respectate. Daunele ajunsera la sute de milióne si chiaru miliarde; creditulu se cutrierà preste totu.

In fine pe la Iuliu 1857 incepù se produca si fabric'a dela Zernesci chartia. Prea târdiu; pentruca pe la capetulu anului si in totu anulu 1858 falimentele urmara neincetatu atátu in Brasiovu câtu si in piatiile Romaniei, pe unde se crediuse că fabric'a va desface pârtea cea mai mare a productelor sale. In Brasiovu de ex. a fostu unu casu, când die ce case de comercianti au datu falimentu intru o septemana si anume un'a cu 170 mii, alt'a cu 190 mii, a trei'a cu 100 de mii, a patr'a cu preste 70 mii florini mon. conv. si asia mai departe. In acelasi timp unu germanu a fugitu din Brasiovu la Hamburg si de acolo in Americ'a cu vre-o suta de mii datorii facuté in Brasiovu, éra altulu unu romanu dela Campulungu cu vre-o 60 mii. Dintre casele romanesci cadiute erau cinci membrii de ai consortiului fabriciei dela Zernesci, la care una participase până in 1857 cu 20 de mii, alte doue cu câte 10 mii, a patr'a cu 4000, a cincea cu 2000 fl. m. c. Cu ocasiunea pertractarei judecatoresci a falimentelor a esitu la lumina, că acelea case nu participasera la infintiarea fabriciei dela Zernesci cu averea propria, ci cu bani luati imprumutu, adeca cu ajutoriu de creditu strainu, care inse ajunsesse a fi, precum se dice, putredu, si dupa-ce li se curmase de pretotindenii, au fostu silite a declara falimentu. Se intielege apoi de sine, că cu acelea catastrofe comerciali au fostu atacatu si capitalulu bagatu in fabrica prin creditorii participantiloru faliti, că-ci adeca pe creditorii nu'i obligá contractulu consortiului intru nimicu si asia acestia pusera mân'a pe partile de capitalu ale eridatariloru. Fabric'a lipsita in modulu acesta de o parte considerabila din capitalulu primitivu, tocma pre cându avea mai mare trebuintia de fondu lucratoriu (fundus instructus, Betriebsfond), se vediu silita a recurge din nou la imprumuturi scumpe spre a lucra cu tóte puterile câte era in stare se desvólte machinele, de altmentrea prea bune, luate pe garantia de unu anu intregu.

Afara de cei cadiuti in crida, alti patru membrii ai consortiului au fostu rapiti din mijlocu până la 1857 prin mórte, dupa cari in anii urmatori au mai repausatu alti siepte si asia averile familiiloru s'au impartitu si smacinatu.

Nici cu atâtea lovituri nu au fostu de ajunsu, a trebuitu sè se mai adaoge si calamitatea cu directorii tehnici straini. Celu de antáiu unu francesu ignorantu, lenesiu, inse cu atátu mai arongantu si impertinentu, a pagubitu pe consortiu de mai multe mii, dupace i man case preste 4000 mii fl. c. bani curati, pentru-cá sau se nu lucre nimicu sau totu numai reu asia, cătu multi steteau se jure că ar fi platitu de cătra alte fa-

brice rivale, că se ruinedie pe cea dela Zernesci. Alu doilea tehnicu a fostu unu prussianu betívu si destramatu, alu treilea unu saxonu din Saxoni'a, omu tineru, dara ignorantu si lenesiu; al patrulea totu prussianu, inse nebunu pe jumetate, avea si cea nevoia (morbus comitialis); alu cincilea unu austriacu, omu cu sciintia, dara fórte betívu si totu lenesiu, indata ce nu era cine se stea de elu cá se lucre, in fine alu sieselea unu germanu din Wúrtemberg, omu de omenie, dara septuagenariu, bolnavu de picíóre, neaptu a desvoltá o energia mai mare. Numai daunele cauzate de cătra acei tehnici prin nesciintia ori lene sau reutate, trecu pe usioru preste o suta de mii florini, mai alesu daca vomu pune in socotéla si multele machine frante si sfarmate din negrija loru si risip'a in materialuri chemice, de care totudeauna trebuia sè se afe in pretiu de mai multe mii.

In fine lovitur'a din urma s'a datu, nu fabricei care exista si lucra până astadi sub alti proprietari, ci consortiului scadiutu la numeru numai de 5 insi, prin desele falimente intemperate la Bucuresci, Galati etc., unde s'au perdutu sume considerabili, anume in Bucuresci preste 22 mii florini (la 60 mii franci), si unde — in Octobre 1865 — s'a cerutu dela ministru de atunci una miie de galbini in aur pentru subscriptiunea contractului de liferatiune la tipografi'a statului, contractu inchieiatu dupa lege, dara supusu la jafu infam; pre cându apoi urmà si catastrofa cea mare generala din anulu 1873 cunoscuta sub nume de *Kraich*, prin care disparura din monarchi'a intréga avutii in parte mai multu imaginarie de preste siepte sute de milióne florini, rupèndu si sfarmandu bunu cu reu pe la tóte piatile comerciali si industriali fàra mila si indurare.

Din luptele, daunele si calamitatile câte au ajunsu in cei 23 de ani intreprinderea industrială dela Zernesci, abia a trei'a parte s'a memoratu in acésta monografia prea scurta a ei. Celu care ar voi se le afe pe cele mai multe, le póte afla si scóte din protocoalele si actele care se conserva in originale la redactiunea acestui organu alu Associatiunei transilvane; éra pentru partea cea mai mare a lectoriloru interesati de mersulu industriei mari in tierile locuite de romani, credemu că informatiunile date acilea voru fi de ajunsu.

Daca totusi credemu se mai adaogemu ceva cá de inchieiere, ar fi numai impregiurarea, că in anii in cari a lucratu fabric'a de Zernesci sub consortiulu romanescu, au caditu si in parte au disparutu cu totul anume in partea meridionala a Transilvaniei, adeca in comitatele Brasiovu, Fagarasiu si Sibiiu cincispredece fabrice, anume pe la Brasiovu cinci, la Sibiiu trei, la Orlatu doue, la Cãrtisíor'a, Avrigu, Petersdorf trei etc. la care tóte s'au perdutu departe preste unu milionu florini. Intreprindietorii din Secuime au patit'o si mai reu, cà-ci acolo nu a reusitu mai nici-o interprindere până in anulu 1873, éra anume la montanistic'a de feru si arama dela Szt.-Kerestbánya, Füle etc, s'au perdutu in 8—9 ani preste patru sute de mii florini, saracindu cu totul mai alesu

pe câteva familii sasesci onorabili din Brasiovu si de airea. Din fabricele cădiute in acelea timpuri in acestu principatu optu au fostu de chartia.

Din tóte acestea invetiamu, că generatiunile care ne urmédia, sunt datóre siesi ca si tierii si natiunei, sè se arunce cu totuadinsulu pe studiulu teoreticu si practic alu economiei nationale, precum si pe tehnica si chemia. Junimea se'si impartia problemele, se'si aléga studii diverse de subsistentia (Brodstudium), sè nu se imbuldiésca cu totii, cá si cum aru fi farmecati, totu numai la doue trei sciintie speciali facèndu unii la altii concurentia fórte periculósa. Sciinti'a este capitalu numai daca scimu se'i damu valóre practica. Theoria sine praxi sicut rota sine axi, diceau betràni nostri si aveau mare dreptate. Daca voiti se ve càstigati averi materiali pe cale dréptal, ve càstigati mai antàiu sciintie practice.

Augustu 1885.

G. B.

Literatur'a traditionala romanésca.

Asia numise dn: Dr. Grigorie Silasi, acelu barbatu erudit si stimatu de toti ómenii buni productele geniului ce inspira tóta viéti'a poporului nostru romanescu, literatur'a adeca milenaria produsa de poporu pentru poporu, dara până in secolulu nostru mai nici decum scrisa, ba nici macaru observata nici chiaru de cătra romani, éra in càtu au observat'o strainii, a fostu cu prea puçine esceptiuni — mai multu cá se'si bata jocu de ea, anume intr'o epoca, pre cându la alte popóra se adunau de exemplu: poesile poporane cá margaritariile cele mai pretióse scóse din fundulu marei, ascunse in scoice. Intocma că margaritariile in scoice asia stau ascunse productele geniului romanescu in fundulu sufleteloru si alu inimiloru nóstre. Cá de ani treidieci incóce esu margaritarie de acelea neinctatu, nu numai cá poesii si cãntece, ci si sub alte numiri, precum proverbie (povestea vorbei), gãciturii, povesti si basme, asia numite strigaturi sau chiuituri in dantiu, descãntece femeiesci, o multime de dantine, ceremonii sau rituri numite superstitiuni de cătra carturarii cei mari. Acestea ne dau ocasiune minunata de a face studiu comparativu de cea mai mare importantia pentru originea nóstra, déca cu acelu studiu vomu purcede pe dóue mii de ani inapoi, cum si daca vomu esaminá si multimea mare de superstitiuni care mai domnescu până in diu'a de astadi de exemplu: la greci, la italiani, spanioli, francezi si la alte popóre vechi meridionali, care multu inainte de a inbratiosia religiunea christiana, adoptasera religiunea politheista greco-latina amestecata si cu ceremonii egiptene si asiatiche.

In timpulu presentu se scrie si se vorbesce multu despre planulu Inaltimei sale domnului archiduce hereditariu Rudolfu de a face se apara unu opu colosalu sub titlu „Monarchi'a Austro-Ungurésca in cvente si in fapte“. Se dice ca au se conlucre la acelu opu maretiu si càtiva romani luand'u si temeile din viéti'a si din istori'a poporului, la care apartínu densii. Se pare apoi, ca unii punu temeiu mare pe literatur'a nós-

tra traditionala. Acei domni cari dorescu a presentá lumei europene literatur'a traditionala a romaniloru, facu lucru celu mai bunu, si noi le dorimu din sufletu succesulu celu mai fericitu; presupunemu totuodata, ca dloru inainte de a se apucá de lucru, voru conveni la unu locu spre a se consultá si a'si inparti materialulu, care dupa cátu pricepem noi, desi romanii au inceputu prea târdiu a'lu aduna, totusi este preste tóta asteptarea de bogatu, încátu póte rivalisá cu colectiunile ori-carui altu poporu, din acésta monarchia, inca si in casulu cându aru incepe numai de inainte cu 25—30 de ani, adeca dela colectiunile de poesii poporane ale lui Vasilie Alecsandri si Dr. At. M. Marienescu, dela publicatiunile lui Antonu Panu pâna la Teodorescu, Hintiescu, Ispirescu, naratiunile lui Slavici si altele multe.

Pentrucá si lectorii acestui organu alu Asociatiunei se póta reflecta mai usioru la deslegare aprobeleii din partea celoru cari se voru insarciná cu ea dintre romani, ne permitemu dóue observatiuni si anume un'a relativa la istori'a nóstra si alt'a la literatur'a traditionala.

Istori'a romaniloru scrisa de neromani este falsificata pe din intregulu in partile sale esentiale si pe alocurea, in modu infamu; adaugemu inse, cá vastele publicatiuni de documente istorice in mai multe volume gróse facute cu spesele academiei romane, demasca o multime de eróri si interpolatiuni practicate cu precugetare, cá prin contrabanda in istori'a nóstra.

Tem'a literatur'eii traditionale a fostu tractata si pâna acuma, chiaru si in adunarile generali ale asociatiunei nóstre in cursulu aniloru de cátra cátiva barbati competenti cu multu succesu si lauda; de aceea ne tînemu de datorintia patriotica a reflectá si acilea la urmatóriele studii publicate in acést'a fóia si anume:

In a. 1869 Nrii. 19 si 20 se afla publicata dissertatiunea dlui Iosifu Vulcanu: Poporulu romanu in poesii'a sa.

In anulu 1870 Nrii 22 si 23 Cântecele haiducesci de Iosifu Vulcanu.*)

In 1874: Diferitele datine pentru asiediarea mortiloru de Dr. G. Vui'a. Numerii 21—22.

In 1875: Insemnatatea literatur'eii romane traditionale de profesorulu Dr. Grigorie Silasi Nr. 3. 4. 5. Adeveratu studiu meritoriu.

In caus'a fóiei Siedietórea de Iosifu Vulcanu Numeru 3.

Ómenii inse n'au intielesu atunci pe Iosifu Vulcanu si nici mai târdiu.

In acelasi anu 1875 am reprodu su si in „Transilvani'a“ cele dóue poesii admirabile ale lui Vasilie Alecsandri „Resbunarea lui Statu-Palma“ si „Concertulu in Lunca“.

In 1876 dela Nr. 18 pâna inclusive 23 unu altu studiu demnu de auctóru seu: „Romanulu in poesii'a sa populara studiu asupra ramiloru poesiei poporului romanesci totu de Dr. Grigorie Silasi.

In Nr. 22 pag. 257—8 Calendariulu superstitiunei, unu micu studiu comparativu, la care facia cu atâtea infruntári facute romanului pentru superstitiunile sale e bine se reflectamu.

Totu in anulu 1876 Nr. 4 et 5 Filosofi'a poporului romanescu, recenziune asupr'a colectiuniloru de proverbie romanesci (A. Panu, G. Baronzi, Hintiescu) de Red.

In 1877 Nrii 4 pâna la 18 „Romanulu in poesii'a sa populara“ de Dr. Grigorie Silasi, continuare din anulu 1876.

Nr. 23 Despre costumele nationali romanesci.

In 1878 fabule, naratiuni sau povesti ori basmuri de ale poporului, colectiune de I. C. Hintiescu Nr. 10.

Nr. 16 Obiceiuri superstitiose din poporu de archimandritulu G. Roscanu.

In 1882 Nrii 15—16, 17—18 Petrecerea mortului. Mosii sau sacrificiulu mortiloru de Simionu Mangiuc'a.

Cându citamu si acésta recenziune asupr'a celoru doue studie ale dlui Mangiuc'a, o facemu totuodata cu scopu de a trage din nou atentiunea lectoriloru competenti in materia la tóte celelalte studii ale sale de aceea si natura publicate in Calendariulu seu si altele in „Familia“. In „Trans“. Nr. 15 din acelu anu pag. 121 amu scrisu: „Nu e de ajunsu cá se alergamu numai dupa documente scrise, spre a ne avea odata istori'a nóstra nationala, ci trebue se ne adunamu la unu locu si literatur'a nescrisa si tóte traditiunile nóstre, fie acelea etnice, pagane, fie christiane, fie intiepte, fie si absurde, cáci avemu trebuintia se strabatemu in cea mai départata vechime, pâna unde ne luminédia multu puçinu scriitorii elini si latini etc“. Cu alte cuvinte, avemu se facemu unu studiu comparativu obiectivu si pre cátu se póte de exactu intre viéti'a religiósá si familiara actuala a poporului nostru si intre cea greco-romana sau preste totu latina, se vedemu care, cáte si de ce natura sunt traditiunile nóstre, ce si dela cine amu hereditu sau amu si imprumutatu mai târdiu“.

In 1883 Nr. 6 amu publicatu despre „Doina“ sau originea poesiei populare la romani de B. P. Hasdeu, éra in Nr. 20 despre „Ornitologi'a“ poporana de S. Fl. Marianu, doue volume. Cernauti 1883.

Cându citamu pe acesti doi scriitori, o facemu totuodata cu dorintia cá cei cari studiadia traditiunile si limb'a nóstra vorbita, cum si pe cea scrisa, se nu'si pregete a fi cu tóta luarea aminte atátu la studiele limbistice ale dlui Hasdeu, cum „Cuvente din betrani“ (1878 1881) „Columna lui Traianu“ de esemplu din a IV. din 1883 s. a. cum si la cele dóue volume ale lui Marianu“.

Mai sunt si alte scrieri multe, pe care le amu inregistra cu placere la loculu acesta, daca ne ar permite spatiulu si timpulu; asia inse reflectamu pe doritorii de ale avea la catalógele librariloru, cari se ocupa cu comerciulu de carti romanesci. Asta-data mai reflectamu la publicatiunea cea mai nóua:

„Doina si strigaturu din Ardélu“ date la ivéla de Dr. Ioanu Urban Iarnik si Andreiu Bársénu. Edi-

*) Nu Samuilu, precumu s'a numitu acolo din eróre.

tiunea academiei romane. Bucuresci 1885. Form. 8-vo. Cuprinde 648 de Doine, 361 de strigaturi de ale juniloru, éra cu titlu Varia optu Balade, dóue Colinde, un'a inchinare cu pacharulu. Dara la acésta publicatiune vomu reveni indata cu inceputulu anului.

Abia terminaramu cu estrasele acestea, pre cându diariile adusera testulu precuventarei la opulu, Monarchi'a austro-ungurésca in cuvinte si in fapte". Se dice cá precuventarea este esita din pén'a Archiducelui Rudolfu; destulu inse ca ea ne da totuodata idea despre marimea opului care se prepara de cátra unu mare numeru de barbati ai sciintieloru si ártelóru; noi inse mai invetiaramu din aceea inca si altceva: ca pentru literatii romani invitati a colaborá la acelu opu a devenitu unu punctu de onóre si reputatiune cá se lucre asia, incátu productele spiritului loru se póta stá alaturea cu ale celorlalti scriitori de alte nationalitati. Dintr'o frasa scurta, dara fórte semnificativa, in care originea latina a poporului romanescu este recunoscuta puru si simplu in acea precuventare, noi ne permitemu a combina, ca se astépta inadinsu, cá poporul romanescu inca se ocupe unu locu de onóre in acea publicatiune destinata a da lúmei intregi informatiuni genuine despre tóte popórele monarchiei, din mai multe puncte de vedere. De aceea suntemu de parere, cá pe literatii invitati a colabora se'i inbarbatamu cu totii in spiritulu charitatiei. Problem'a pentru densii cá si pentru oricare dintre noi, este mare si grea; dupace inse opulu are se apara successive in cursu de cátiva ani, si precumu se pare inceputulu se va face cu provinciile austriace, pàna se ajunga la tierile locuite de romani, potu se tréca si doi ani, in care timpu literatii nostrii se potu prepará de ajunsu. G. B.

PARTEA OFICIALA.

Nr. 311/1885.

Procesu verbale

alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatu in siedinti'a dela 20 Noemvrie n. 1885.

Presiedinte: Iacob Bologa, vice-presiedinte. Membrii presenti: D. baronu Ursu, I. V. Russu, P. Cosma, I. St. Siulutiu, G. Baritiu, B. P. Harsianu, C. Stezariu, Dr. Ilarionu Puscariu, I. Popescu, E. Macellariu.

Secretar: Dr. D. P. Barcianu.

Nr. 226. La concursulu scrisu din siedinti'a dela 22 Septemvrie a. c. pentru unu stipendiu de 100 fl. pentru ascultatóre de pedagogie, au intratu 2 cereri: un'a a elevei din anulu alu IV-lea dela institutul pedagogicu de statu din Cluju, Corneli'a Lupu si un'a dela elevulu Andronu Petri din anulu alu III-lea dela institutul preparandialu gr. cath. din Gherl'a. (Nrii 275 si 278/1885.)

— Stipendiulu fiindu menitu pentru eleve dela scól'a pedagogica, se confere pe bas'a testimonieloru presentate ele-

vei Corneli'a Lupu, din Sieutiú, comitatulu Bistriti'a Nasaudu, pentru anulu scolasticu 1885/6.

Nr. 227. Vasilie Popu, din Ierneulu-Mare, cere pentru fiulu seu Petru Popu, cismaru in Bistriti'a unu ajutoriu din cele menite pentru meseriasi din fundatiunea „Totfaléna“ (Nr. 249/1885).

— Se va luá in pertractare dimpreuna cu celelalte cereri, ce se voru presentá la concursulu ce are a se escrie.

Nr. 228. Iosifu Popoviciu din Noulu-Sasescu, se róga pentru unu ajutoriu in bani in favorulu fiului seu Valeriu Popu, aplicatu cá invetiacelu la mór'a comunala din Avrigu. (Nr. 248/1885).

— Ne fiindu ajutórie disponibile, cererea nu se póte implini.

Nr. 229. Kába Iános, mesariu in Hadad-Gyórtelek, comitatulu Selagiului, cere unu ajutoriu de 50 fl. v. a pentru cei doi fii ai sei, invetiacei de faurarie. (Nr. 256/1885).

— Nefindu ajutórie disponibile, cererea nu se póte implini.

Nr. 230. Membrulu comitetului P. Cosm'a transpune o insciintiare a dlui notariu publicu reg. ung. din Fagarasiu, dimpreuna cu unu contractu de donatiune pentru casulu de mórte, incheiatu intre dl Ioanu Romanu, repausatu, fostu advocatu in Fagarasiu si soti'a sa.

Din acestu contractu resulta, cá Associatiunea transilvane este designata esecutoru alu dispositiuniloru reposatului, conformu carora dupa mórtea sotiei densului, eredi aceleia voru fi datori din venitul casei Nr. 558 din Fagarasiu, in totu anulu a pune la dispositiunea Associatiunei celu puçinu câte 600 fl. spre formarea unei fundatiuni, carea se póte nume reposatului, spre scopulu inaintarei industriei si comerçului intre romani, afara de acestea totu din venitul acelei case se formeie dóue stipençii de câte 60 fl. pentru rúdele reposatului din Hening, cari voru cercetá gimnasiulu sau alte scoli, ear in lips'a acestora pentru alti tineri romani fara diferentia de confessiune. (Nr. 291/1885).

— Spre sciintia cu aceea, cá comitetulu primesce a fi Associatiunea esecutoru alu dispositiuniloru reposatului, dispunédu totodata a se asigurá dreptulu de servitute alu Associatiunei asupra casei din Fagarasiu. Cu esecutarea conclusului se incredintiéda membrulu comitetului P. Cosm'a cá representantu alu Associatiunei.

Nr. 231. Directiunea despartieméntului VIII. (Alb'a Iuli'a) presenta la 22 Augustu a. c. sum'a de 212 fl. si 20 cr. cá incassata la adunarea generala a despartieméntului, tñnuta la Teiusiu in 1 Augustu, ear' la 1 Septembrie protocolulu acestei adunari si alu siedintiei subcomitetului de dto 9 Augustu. Din aceste protocéle resulta:

a) cá s'a tñnutu o disertatie de R. Patitia, pentru indemnarea poporului de a'si iubi scól'a;

b) cá s'au incassatu tacse dela 3 membri ordinari: 15 fl., si dela membrii ajutatori: 43 fl.;

c) cá s'a stabilitu budgetulu despartieméntului pró 1885/6 cu 46 fl. v. a.; anumitu ca premii pentru doi adulti, cari voru invetia a ceti si scrie 10 fl., cá premiu designatu pentru o scóla de pomaritu din despartieméntu 20 fl., si cá spese de cancelarie 16 fl. v. a.;

d) cá s'a hotarítu tñnerea adunarei generale viitóre in Totoiu;

e) cá se trimitu comitetului 12 fl. 20 cr., cari restéda dupa detragerea sumeloru budgetului preliminaru;

f) cá la initiativ'a cetatieniloru din Teiusiu Efremu Ratiu si Pavelu Popa, societatea fostiloru nobili husari de granitia

din Teiusiu, s'a in scrisu cá membru fundatoru alu Asociatiunei, depunendu tacs'a de 200 fl., cari se transpunu comitetului; g) cá s'a dispusu crearea de agenturi comunale, unde inca nu sunt, ear' cele existente sè se provóce a'si indeplini chiemarea. (Nr. 216/1885).

Adeverinduse primirea sumei de 212 fl. 20 cr. cuprinsulu protocolului adunarei generale si alu subcomitetului servese spre sciintia cu aceea ca, conformu §. 27 din Regulamentu numai tacele dela membrii ajutatori potu fi folosite pentru trebuintele speciale ale despartieméntului, ear tacele de membrii ordinari trebuescu administrate fara stirbire comitetului Asociatiunei. Astfelu dara remánu inca de administratu cassei Asociatiunei 2 fl. 80 cr. din tacele incassate dela membrii ordinari.

Pe viitoru sè se adauge la protocolulu adunarei generale si raportulu subcomitetului prezentatu adunarei generale despre activitatea in decursulu anului.

Inscrierea „Societatii fostiloru nobili husari de granitia din Teiusiu“, cá membru fundatoru, care din caus'a întârdierei cu trimiterea protocolului adunarei despartieméntului, nu s'a pututu face la adunarea generala a Asociatiunei tinuta la Gherl'a, se va face la proxim'a adunare generala, ce este a se tinea in Alb'a Iuli'a.

Nr. 232. Directiunea despartieméntului VII. (Abrudu), trimite cu datulu 18 Augustu a. c. cá incassati la adunarea generala a despartieméntului, tinuta la 16 Augustu in Vidr'a, sum'a de 169 fl. v. a. si anumitu:

a) tacs'a de membru ordinaru pe viétia dela judele comunalu din Vidra Michailu Gombosiu 100 fl.;

b) tace dela 7 membrii ordinari 42 fl.;

c) tace dela membrii ajutatori 27 fl. (Nr. 217/1885).

— Spre sciintia adeverinduse primirea sumei de 169 fl.

Nr. 233. Dl Liviu Martianu ascultatoru de silvanistica la academi'a din Siemnitiiu, trimite o mica colectiune de plante pentru folosulu scólei de fete a Asociatiunei. (Nr. 220/1885).

— Spre stiintia cu multiamita, avénu colectiunea a fi predata la timpulu seu Directiunei scólei.

Nr. 234. Directiunea despartieméntului XI (Simleu) trimite tace incassate dela membrii ordinari ai asociatiunei din acelu despartieménu in suma de 139 fl. v. a., cu ocasiunea adunarei generale tinuta la Basesci la 11 Augustu. (Nr. 221/1885).

— Spre sciintia, adeverinduse primirea sumei.

Nr. 235. Directiunea despartieméntului VII. (Abrudu) presenta protocolulu adunarei generale a despartieméntului de dtto 16 Augustu din Vidr'a, dinpreuna cu raportulu despre activitatea subcomitetului, prezentatu adunarei.

Din áeste se vede:

1. cá s'au insinuat cá membrii ordinari platindu tacele prescise: Romulu Furdui, Michailu Candrea, Constantinu Cotisielu, Gherasimu Teofilu, Gherasimn Moraru, Lanes Iurchescu si Ioanu Leachu;

2. cá s'au incassatu tace restante dela 4 membrii cu 31 fl. 25 cr. v. a. afara de tacele amintite la numerulu prot. 232 in suma de 169 fl. v. a.;

3. cá s'a dispusu intrunirea procsimei adunari generale in Campeni;

4. cá s'a constituitu comitetulu alegénduse Gerasimu Candrea, adv. in Campeni directoru, ear' Alesandru Danciu, Romulu Furdui, Ioanu Todescu, Teofilu Gherasimu, Iosifu Crisanu si Simionu Caianu membrii in Comitétu cu observarea, cá siedintiele se voru tinea in Abrudu;

5. cá membrulu Romulu Furdui protopopu in Campeni a tinutu o disertatie intitлата: „Insemnatatea credintiei marturisite“ (Nr. 225/1885).

— Spre sciintia, constatánduse primirea tacselor dela restantieri. Reconstituirea subcomitetului se apróba.

Nr. 236. Directiunea despartieméntului XI. (Simleu), presenta protocolulu adunarei generale a despartieméntului tinute la Basesci in 11 Augustu a. c. dinpreuna cu cuvéntulu de deschidere alu directorului si cu raportulu secretariului cátra acea adunare generala. Din acestea se vede cá:

1. s'a scrisu unu premiu de 4# pentru cea mai buna disertatiune „despre pomaritu“ si s'a conferitu invetiatorului din Asoajulu de josu George Simonc'a;

2. membrii George Popu din Basesci si Dr. Ioanu Níchita au pusu la dispositiunea despartieméntului ca premii, celu de întâu o vaca cu vitielu si o scrófa cu 5 purcei, celu din urma 5 # pentru invetiatorii, cari voru dovedi mai mare progresu in scólele lor.

Aceste premii pe bas'a concursului scrisu s'au conferitu invetiatoriloru Gavriilu Almasiu din Bobtia, Ioanu Chira din Ortelecu si Ioanu Lazaru din Simleu;

3. s'a dispusu esmiterea a 3—5 membrii ai subcomitetului in fie-care tractu protopopescu alu despartieméntului, cu scopu se asiste la esamenele de vara ale scóleloru populare, incurajandu astfelu invetiamentulu si cástigánu-si si cunoscentia esacta despre inaintarea facuta in scólele populare romane din despartieménu;

4. s'au facutu dispositii pentru infintiarea unei bibliotece-museum a despartieméntului;

5. s'au incassatu tace de membrii ordinari si pentru diplome 139 fl. v. a., ear' tace de membrii ajutatori 39 fl. 56 cr.;

6. s'a dispusu tiparirea pe spesele despartieméntului a raportului secretarului pentru a fi distribuitu intre membri.

7. S'a esprimitu dorint'a, ca Asociatiunea, iertánu mijlócele, cátu mai curánu se edee o fóie periodica, care se imbratisieze esclusivu cultivarea carturariloru dela sate.

8. S'a decisu tinerea procsimei adunari generale in Sinteu.

9. S'a donatu de dlu Ioanu Popu din Domnin o scrófa cu 6 purcei, cá premiu pentru invetiatorulu bine meritatu Ipatie Fodorénu din Domnin.

10. S'a stabilitu budgetulu despartieméntului pro 1885/6 cu 39 fl. 50 cr. anumitu: pentru unu sigilu 5 fl., pentru unu hectografu 10 fl., pentru recuisite de cancelarie 5 fl., cá premiu pentru unu invetiatoru ce promovédia industria de casa 10 fl., pentru bibliotec'a despartieméntului 9 fl. 50 cr. (Nr. 230/1885).

— Servesce spre placuta sciintia, esprimánduse recunoscentia membriloru comitetului despartieméntului XI. pentru zelulu doveditu intru promovarea culturei poporului romanu din acele parti. Budgetulu pro 1885/6 se incuviintéidia, ear' raportulu secretariului se transpune redactiunei organului Asociatiunei „Transilvani'a“ pentru a fi publicatu.

Nr. 237. Membrulu P. Cosm'a presenta raportulu seu despre esecutarea impartirei lasamentului Anei Muresianu din Sibiu, in conformitate cu conclusulu Comitetului din siedinti'a dela 10 Novembre a. c. dinpreuna cu sum'a convenita Asociatiunei, din acestu lasamentu si anumitu: 6 obligatiuni rurale transilvane à 100 fl. m. c. (105 fl. v. a.) cu cuponii dela 1 Ianuarie 1886, in valóre nominala de 630 fl. si in numeraru 71 fl. 24 cr. in totalu 701 fl. 24 cr. (Nr. 288/1885).

— Servesce spre placuta sciintia avénu cassariulu a primi valorile si numerariulu in suma de 701 fl. 24 cr.

Nr. 238. Dl Dr. George Ilea cand. de avocatulu in Biseric'a Alba, notifica cu datulu 4 Septembrie a. c. cá s'au insinuat cá membrii ai Asociatiunei, depunénu tacele de membru, si pentru diplome dd: Ioanu Micu Rosiu, avocatulu in Biseric'a Alba; Dr. George Ilea candidatulu de avocatulu, din comun'a Indolu (Turd'a-Ariesiu); Aurelu Novacu, candidatulu de avocatulu din comun'a Siumuschesiu (Aradu); Dimitrie Balanescu, comerciantulu in Biseric'a Alba, si Andrei Boboroni, comerciantulu in Biseric'a Alba, si cá acestea tace le-a trimisu la Comitetulu Asociatiunei cu dtto 4 Septembrie a. c. ear' prin adres'a de dtto 27. Octomvrie a. c. cere trimiterea di-

plomeloru si a fôiei „Transilvani'a“ pentru nou insinuatii membrii. (Nr. 233 si 268/1885).

— Se constata primirea sumei de 30 fl. v. a.; notificarea numeloru membriloru nou insinuati, sosindu dupa adunarea generala din Gherl'a, nu s'a pututu face in acêsta adunare, astfelu cã trimiterea diplomeloru pôte urmã numai dupa adunarea generala viitôre.

Fôia „Transilvani'a“ conformu concludusului adunarei generale din Orastie, se trimite membriloru ordinari cu tacse anuale, numai pe lângã o tacsã de prenumeratiune cu 1 fl. v. a. pe anu.

Nr. 239. Camer'a comerciala din Brasiovu, cã membru ordinariu alu asociatiunei, reclama trimiterea fôiei „Transilvani'a“ pro 1885 (Nr. 255/1885).

— Trimiterea se va esecutã indatã ce se va trimite tacs'a de prenumeratiune, ficsatã de adunarea generala din Orastie.

Nr. 240. Petru Gram'a, invetiatoriu in Sãntejude, multiamesce pentru ajutorulu votatu in suma de 50 fl. v. a. (Nr. 262/1885).

— Spre stiintia.

Nr. 241. Administratiunea „Institutului Tipograficu“ din locu, presenta unu contu de 1 fl. 80 cr. v. a. tacsã de timbru pentru concurselã publicatã. (Nr. 264/1885).

— Se avisézia la cassã spre platire.

Nr. 242. Presidiulu „Reuniunei femeiloru Romane din Sibiiu“ instiintiedia pe Comitétulu asociatiunei, cã adunarea generala a reuniunei, tñuta la 1 Novembre la a. c. respunsiendu la apelulu Comitétulu in caus'a contribuirei pentru scól'a superiôra de fete a Asociatiunei, a subscrisu sum'a de 1000 fl. v. a., care introdusa in budgetulu anului 1886 se pôte ridicã delã cass'a reuniunei ori cãndu delã 1 Ianuarie 1886 incolo. (Nr. 274/1885).

— Spre sciintia cu multiamita, avèndu a ridica cassariulu sum'a votatã de 1000 fl. delã cass'a reuniunei femeiloru.

Nr. 243. Academi'a ungerésca de sciintia din Buda-pesta, trimite pentru bibliotec'a Asociatiunei mai multe publicatiuni literarie si scientifiche. (Nr. 276/1885).

— Spre sciintia cu multiamita, avèndu cartile a fi incorporate bibliotecei.

Nr. 244. Dl. N. F. Negruti din Gherl'a trimite sum'a de 300 fl. v. a. pentru fondulu Asociatiunei transilvane cã profitu curatu resultatu delã festivitatile cu ocaziunea adunarei generale a Asociatiunei tñute la Gherl'a, completatu de Dsa la sum'a amintita. (Nr. 285/1885).

— Spre sciintia cu multiamita, adevèrinduse primirea sumei.

Nr. 245. Directiunea despartiemèntulu XX. (Blaju) presenta protocolulu adunarei generale a despartiemèntulu tñuta la 6 Septemvrie si protocolulu siedintiei subcomitétulu de dto 4 Octomvrie a. c. din cari se vede:

1. cã s'a reconstituitu comitétulu despartiemèntulu alegènduse: Ludovic Csato, directoru, ear' membrii in comitétu Dd: Ioanu Ghermanu, Silvestru Nestoru, Petru Solomonu, Vasiliu Oltènu si Georgie Vancea;

2. cã s'au inscrisu membri noi ordinari: Aronu Papiu, Aronu Deacu, profesori, Vasiliu Turcu si Nicolae Pepelovici, comercianti;

3. cã se cere delã comitétulu centralu comunicarea consemnarei comuneloru ce apartñu despartiemèntulu si a membriloru din acestu despartiemèntu precumu si a restantieriloru;

4. cã se cere aprobarea comitétulu pentru arangiarea de conveniri, prelegeri publice, petreceri etc. pentru a desptã interesulu publiculu pentru afacerile Asociatiunei. (Nr. 279/1885).

— Spre sciintia, aprobànduse reconstituirea comitétulu cu conditiunea, ca acei dintre cei alesi, cari nu sunt membri

ai asociatiunei sè se faca membrii. Membri de nou insinuatii se voru supune aprobarei adunarei generale procsime, ear' ce privesce arangiarea de prelegeri publice etc. acestea mijlôce fiindu prevediute in §. 5. din regulamentu, nu face tribuintia de specialã autorisare din partea comitétulu, pentru a le putea arangia.

Nr. 246. Directiunea despartiemèntulu XII. (Deeju) presenta protocolulu siedintiei subcomitétulu delã 21 Iuniu a. c. dimpreuna cu sum'a de 7 fl. 90 cr. cã taxe de membru ordinariu delã Dl. George Micu, notariu cercualu in Nusfaleu si tacsã de membrii ajutatori (Nr. 246/1885).

— Spre sciintia adevèrinduse primirea sumei de 7 fl. 90 cr.

Nr. 247. Dl. I. Popu Reteganulu, invetiatoru in Sãncelu, presenta pentru bibliotec'a Asociatiunei 2 fascicule din posesiile poporale edate de dènsulu sub titlulu: „Trandafiri si Viorele“ (Nr. 232/1885).

— Spre sciintia, avèndu a fi incorporate bibliotecei.

Sibiiu, d. u. s.

Iacobu Bologa m. p.

Dr. D. P. Barcianu m. p.

V.-presiedinte.

secretariu alu II-lea.

Autenticarea acestui procesu verbale se concrede dloru P. Cosm'a, I. St. Siulutiu, Dr. Ilariõnu Puscariu.

S'a cetitu si autenticatu Sibiiu, 15 Decembre 1885.

Parteniu Cosm'a m. p. I. St. Siulutiu m. p. Dr. Ilariõnu Puscariu m. p.

Anuntiu de abonamentu.

Cu 1 Ianuariu 1885 se incepe cursulu alu XVII-lea alu foiei

„TRANSILVANI'A“

pe anulu 1886.

Dnii membrii ordinari ai Asociatiunei transilvane sunt rogati, cã conformu decisiunei luate in adunarea generala delã Orascia 1884 siedinti'a II. p. 24. se binevoiesca a numerã de timpuriu tax'a de membru ordinariu cu 5 fl. si pretiulu fôiei cu 1 fl. pe anulu intregu 1886 dèca voiescu se aiba acestu organu alu Asociatiunei. De altumentrea on. comitétu a reflectatu la tñpu la acêsta impregiurãre pe directiunile despartiemènteloru.

Pentru nemembrii pretiulu este 3 fl. v. a. pe anulu intregu. Afara din monarchia 9 franci. Pe creditu nu se dã; nici se primesce abonamentu pe semestru, ci numai pe anulu intregu.

Nri singuratici din anii trecuți nu se dau, cãci tôte exemplarielã remase neabonate s'au legatu in brosiure si ele formedia proprietatea Asociatiunei. Din aceste se vendu cu cãte 2 fl. 1 exemplariu.

Din anii 1868 si din 1881 nu se mai afla nici unu exemplariu; din ceilalti ani se afla.

Banii de prenumeratiune se trimițu cu mandatu postalu de a dreptulu la Comitétulu Asociatiunei transilvane in Sibiiu.

Pe lângã alte scrieri destinate pentru publicare, se primescu ori-ce anuntiu bibliografice, cumu si recensiuone sau dari de sama, inca si critiõe scrise in spiritu obiecțivu asupr'a producteloru literarie, scientifiche si artistici.

Redactiunea.